

Kantoor van Afgifte: 2800 Mechelen 1

P309638

België - Belgique
P.B. - P.P.
2800 Mechelen 1
BC 7215

Nieuwsbrief

4^e jaargang Nr 3 – juli-augustus-september 2004

Mossen en Lichenen
Planten
paddestoelen

Verschijnt
driemaandelijks
4de jaargang

afzendadres:
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
studie@natuurpunt.be
www.natuurpunt.be

natuurpunt

Deze nieuwsbrief wordt gratis toegestuurd aan al de leden van:

- ❑ De Werkgroep Mossen en Lichenen
- ❑ De Plantenwerkgroep
- ❑ De Paddestoelenwerkgroep

Wenst u lid te worden van één van de werkgroepen en de nieuwsbrief op regelmatige basis te ontvangen, stuur dan een briefje naar Natuurpunt Studie, Kardinaal Mercierplein 1, 2800 Mechelen of een mailtje naar Tim.Polfliet@natuurpunt.be

Het is ook mogelijk de nieuwsbrief digitaal te ontvangen (PDF-formaat). Wie dit wil kan ons hiervoor contacteren.

Wenst u de nieuwsbrief niet langer te ontvangen, geef dan een seintje. Dat spaart moeite en papier.

Veel leesplezier !

De volgende nieuwsbrief zal in oktober verschijnen. Artikels en kalenders kunnen tot 20 september ingestuurd worden...

Wil u ons financieel steunen dan kan dat. Giften vanaf 30€ zijn fiscaal aftrekbaar.

Storten kan op rekening rek nr : 230-0524745-92 met vermelding van de volgende projectnummers (opgelet, dit zijn nieuwe nummers!):

- Natuurstudie algemeen.....	2000
- Hyla	2151
- Fonds H.Franckx	3150
- Zoogdierenatlas	2450
- Zoogdierenwerkgroep.....	2451
- Hamsterproject.....	2470
- Vleermuizenwerkgroep.....	2461
- Vogelwerkgroep.....	2401
- Plantenwerkgroep.....	2351
- Ongewerveldenwerkgroep	2251
- Paddestoelenwerkgroep.....	2301
- Mossenwerkgroep	2201

**Projectnummers individuele
Plantenwerkgroepen:**

- PWG Afdeling Gent.....2352
- PWG West-Vlaanderen.....2353

Giften op deze nummers zijn integraal voor de ondersteuning van de desbetreffende werkgroepen.

INHOUD

Kalender Plantenactiviteiten juli-september (Tim Polfiet, Tineke Thijs)	4
<u>Nieuwsbrief Mossen-en Lichenen</u>	
Mossenonderzoek Park Vordestein Afgerond (Juul Slembroeck)	7
Een nieuwe mossoort voor Vlaanderen! (Philippe De Zuttere, Juul Slembroeck)	7
Fort van Oelegem, langs mossen en korstmossen bekeken (Juul Slembroeck, Marie-Claire Bottu) (Dries van den Broeck, Dirk Jordaens)	10
Lichenologische en bryologische inventarisatiedagen in de Biesbosch (Juul Slembroeck, Chris Janssens, Henri Stappaerts)	15
<u>Nieuwsbrief Planten</u>	
Zinkboerenkers te Balen- en Mol-Wezel, provincie Antwerpen (Rutger Barendse)	25
Botanische inventaris Attenhove - De Beemden, 3 april 2004 (Erik Molenaar)	26
Botanische inventaris Orp-le-Grand - Orp-le-Petit, 3 april 2004 (Erik Molenaar)	29
Botanische excursies in Vorselaar en omgeving, 5 juni 2004 (Erik Molenaar)	32
Voorjaar in de Cantal, FON 10 - 17 april 2004 In het klein hartje van het Vulkaanpark (Erik Molenaar)	37
Ecologische werkgroep Meanderland (Jan Dirckx)	41
Even Voorstellen: Plantenwerkgroep Thalictrum (Jeannine Simonis)	41
Kalender Plantenwerkgroep: Thalictrum 2004 (Jeannine Simonis)	43
Het Bembeheersplan van de AWW Bekkens, een Geslaagd Project (Johan Asselberghs, Tim Polfiet)	44
FLO.WER Excursies 2004	46
<u>Nieuwsbrief Zwammen</u>	
Sarcoscypha in Zuid West Vlaanderen (Christine Hanssens)	49
Najaarsprogramma Mycologia Zuid-West-Vlaanderen (Frank Vandendriessche)	50
Atlas Paddenstoelen in Limburg (Tim Polfiet)	52
Overige Paddenstoelenactiviteiten (Tim Polfiet, Tineke Thijs)	53

Kalender Plantenactiviteiten juli-september

Tim Polfliet, Tineke Thijs

In de hierna volgende overzicht vindt u een selectie van de plantenexcursies die niet opgenomen zijn bij de kalenders van de verschillende individuele werkgroepen. **Zie** hiervoor dus zeker in de **vorige nummers van de nieuwsbrief**.

17 juli, Afdeling De Wielewaal. Natuureducatieve wandeling rond het thema Planteninventarisatie Anderstad en de nabijgelegen Netedijk.

Samenkomst 9h, Carrefour van Lier (parking), naast Ring rond Lier. Einde voorzien omstreeks 12h. Meer info is verkrijgbaar bij Nelly Van Aerschot 015/22 25 73

17 juli, Afdeling Knokke-Heist. Natuureducatieve strandwandeling rond het thema Flora en zeeorganismen van de Baai van Heist.

Samenkomst 14h, kleine witte vuurtoren (einde van de Zeedijk). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Luc Van Rillaer 050/62 35 69

17 juli, Afdeling Nete en Aa. Natuureducatieve wandeling rond het thema Planteninventarisatie Olens Broek.

Samenkomst 9h, infobord van het Olens Broek. Einde voorzien omstreeks 12h. Meer info is verkrijgbaar bij Louis Schellens 014/54 90 16

25 juli, Afdeling Kortrijk. Natuureducatieve wandeling rond het thema Wilde planten langs het Guldensporenpad.

Samenkomst 9h30, Guldensporenpad (kruispunt Doenaertstraat/Marktstraat/Doenaertpad). Einde voorzien omstreeks 12h30. Meer info is verkrijgbaar bij Frank Vandendriessche 056/22 71 39

31 juli, Afdeling De Wielewaal. Natuureducatieve dagtocht rond het thema Planteninventarisatie Herselt.

Samenkomst 13h30, kerk van Bergom (hoek Hoge Dreef/Diestsebaan). Einde voorzien omstreeks 16h30. Meer info is verkrijgbaar bij Nelly Van Aerschot 015/22 25 73

1 augustus, Afdeling Bocholt. Natuureducatieve wandeling rond het thema Planten Het Smeetshof.

Samenkomst 9h, Smeetshofhoeve, zijstraat van Weerterweg. Einde voorzien omstreeks 12h. Meer info is verkrijgbaar bij Annemie Nouters 089/46 55 08

8 augustus, Afdeling Kortenberg. Natuureducatieve wandeling rond het thema Flora De Rotte Gaten.

Samenkomst 14h, Sint-Antoniuserkerk van Meerbeek (parking). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Luc De Muylder 02/759 62 32

Vervolg zie pagina 21

Nieuwsbrief MOSSEN & LICHENEN

4e jaargang, nr. 3
juli 2004

natuurpunt
Studie

Werkgroep Mossen en Lichenen

een *symbiose* tussen
Floristisch Onderzoek voor
Natuurbehoud
&
Natuurpunt

Voorzitter:

* Chris Janssens (tel. 014/21.67.49)

Secretaris:

* Karl Hellemans (tel. 03/383.26.58)

Hulpsecretaris:

* Olivier Heylen (tel. 015/22.61.81)

Penningmeester:

* Jan Dirkx (tel. 014/58.64.64)

Ereleden:

* Juul Slembrouck (tel. 03/321.32.75)

* Hubert De Meulder (tel. 03/830.13.87)

Kanalisatie artikels:

* Marie-Claire Bottu (tel. 011/68.03.01)

* Tim Polfiet (tel. 015/29.72.73)

* Pierre Kestemont (tel. 02/377.52.10)

* Juul Slembrouck (tel. 03/321.32.75)

Redactie:

* Marie-Claire Bottu (tel. 011/68.03.01)

* Jan Dirkx (tel. 014/58.64.64)

* Hilaire Geers (tel. 03/658.73.34)

* Chris Janssens (tel. 014/21.67.49)

* Pierre Kestemont (tel. 02/377.52.10)

* Erik Molenaar (tel. 03/218.59.69)

* Vera Tetsch (tel. 014/36.88.50)

* Willi Sas (tel. 03/293.88.49)

* Juul Slembrouck (tel. 03/321.32.75)

* Henri Stappaerts (tel. 03/288.43.70)

* Walter Van Spaendonck (tel. 03/480.54.24)

Eindredacteur:

* Tim Polfiet (tel. 015/29.72.73)

Excursieplanning:

* Vera Tetsch (tel. 014/36.88.50)

Cursusverantwoordelijken:

* François Van Uffelen
(tel. 03/383.33.63)

* Hans Vermeulen (tel. 014/47.29.50)

Hoofdverantwoordelijke lokaal:

* Karl Hellemans (tel. 03/383.26.58)

Contactpersonen:

* Tim Polfiet (tel. 015/29.72.73)

Kard. Mercierplein 1, 2800 Mechelen

* Juul Slembrouck (tel+fax 03/321.32.75)

Drakenhoflaan 147, 2100 Deume

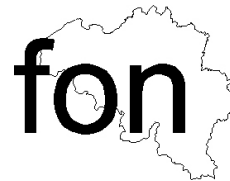
* Hans Vermeulen (tel. 014/47.29.50)

Graatakker 11, 2300 Turnhout

Doelstellingen Werkgroep

- * bijdrage vormen voor natuurbehoud/-beheer
- * ecologisch onderzoek
- * verspreidingsonderzoek
- * popularisatie van de (korst)mossenstudie
- * stevige band met educatie: cursussen en initiatie-excursies
- * publicaties

De Werkgroep Mossen en Lichenen FON - Natuurpunt is een symbiose tussen de Werkgroep Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud en Natuurpunt. De werkgroep F.O.N. bestudeert al meer dan een decennium de mossen van ons land. De werkgroep opereerde in het verleden hoofdzakelijk in het Antwerpse maar richtte ook tal van excursies elders in, o.a. naar Wallonië en het buitenland.

De werkgroep staat open voor iedereen die geïnteresseerd is in mossen en/of lichenen, leken of gevorderden. Op de excursies worden beginners met zorg opgevangen (educatie). Er wordt tevens veel gewerkt aan feed-back naar de leden. Met dit alles poogt de werkgroep zijn steentje bij te dragen aan zowel mossen- en lichenenstudie, als aan het natuurbehoud.

Voor meer informatie kan u terecht bij:
Tim Polfiet en Roosmarijn Steeman
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
tel. 015/29.72.73
e-mail Tim.Polfiet@natuurpunt.be
of Roosmarijn.Steeman@natuurpunt.be

**Vergeet uw eigen bijdrage (artikels...)
aan de Nieuwsbrief niet!**

Mossenonderzoek Park Vordestein Afgerond

Juul Slembroeck

Het historisch kasteeldomein en park Vordenstein (Schoten, provincie Antwerpen) werd door de provincie Antwerpen aan Aminaal Bos en groen overgedragen. Momenteel wordt er gewerkt aan een beheersplan. In het kader van een basisonderzoek aan de vegetatie heeft FON (afdeling mossen en lichenen) de inventarisatie van Theo Arts -daterende uit 1983 en die 106 soorten voor het gebied aantoonde- na 20 jaar overgedaan. Er werden 36 soorten blad- en levermossen niet teruggevonden en 16 soorten nieuw voor het domein aangetroffen.

Tevens werden basisgegevens verstrekt voor een natuurtechnisch beheer van dit ca. 100 ha grote domein.

Belangstellenden kunnen het verslag, in een mooie brochurevorm gegeten, bij Juul Slembroeck (03/321 32 75) bestellen.

Een nieuwe mossoort voor Vlaanderen!

Philippe De Zuttere, Juul Slembroeck

Samenvatting: *Plagiomnium medium* (B., S. & G) T. Kop. is in de Belgische en Nederlandse Kempen gevonden. De nu gekende vindplaatsen worden beschreven en in een verspreidingskaartje gevat.

Ter gelegenheid van het studieproject "Strijbeekse Heide", een initiatief van Chris Buter, werd de werkgroep F.O.N. (Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud) uitgenodigd om een mooie (kapselende) populatie van *Plagiomnium medium* te komen bekijken. De plaats bevindt zich in de Nederlandse Kempen (Gemeente Strijbeek, provincie Noord-Brabant), op korte afstand van de Belgische grens. Tijdens het bezoek stelde de tweede auteur voor het project uit te breiden tot een onderzoek aan het alluvium van de Strijbeekse Beek, die aan de Belgische kant haar alluviale oevers doorheen de eeuwen heeft bewaard (Gemeente Meerle, provincie Antwerpen). Er werden twee populaties van het betreffend mos gevonden. Het mos bevindt zich in gezelschap van *Plagiomnium affine*, *P. rostratum*, *P. ellipticum* en *Brachythecium rivulare*.

Het betreft hier een eerste vindplaats in het noorden van België, en in het zuiden van Nederland.

In België werd *Plagiomnium* voor 't eerst gevonden door W. Rubers (1978) in de vallei van de Warche, onderaan de stuw van Robertville. De revisie van het herbarium Toussaint in het herbarium van LGHF (nu LG) opgenomen, toonde echter aan, dat kanunnik de Waismes de soort al in 1913 gevonden had, met name in de vallei van de Gileppe (De Zuttere & Schumacker 1984).

Sindsdien leverde het onderzoek van de oevers van de Virion, van de Belgische en Luxemburgse kant van de Sauer en van de zowel Belgische als Franse kant van de Semois verscheidene vindplaatsen van deze zeldzame soort op. Bovendien werd zij zeer recent in de vallei van de "Eau Noire" te Baileux en l'Escaillère en eerder ook in Couvin opgemerkt.

Volgens Dirssen (2001) zou de soort een montaan-alpine verspreiding kennen, op zure substraten, soms zeer rijk aan basische elementen alsmede in ronduit kalkrijke milieus. Volgens deze auteur voornamelijk in de gemeenschappen Alnion (elzenbroek) of Calthion (Dottergrasland).

De Zuttere & Schumacker (op.cit.) plaatsen haar in de boreale zone.

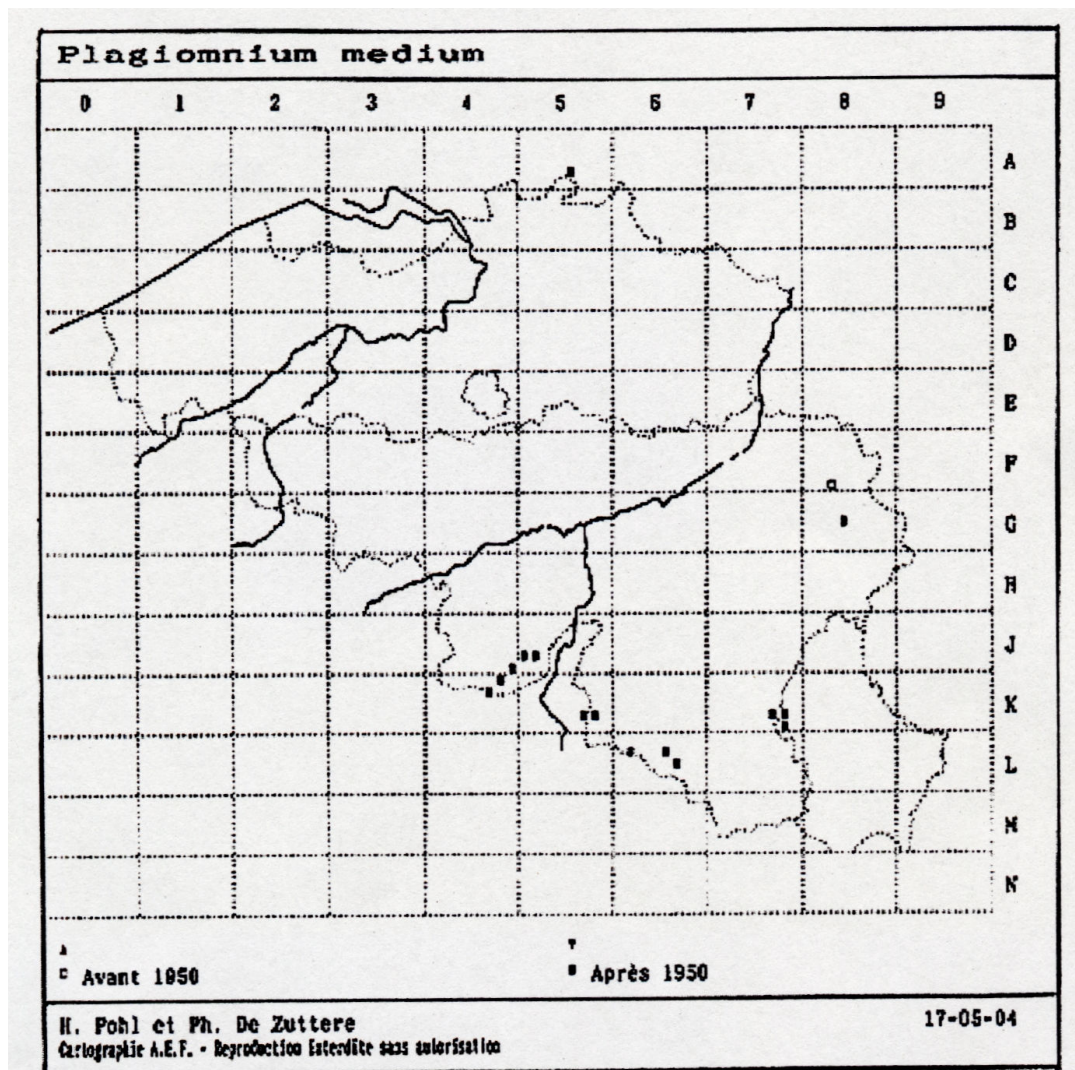
Verspreiding in België en Noord-Brabant

- Vallei van de Strijbeekse Beek: Strijbeek (NL) & Meerle (BE), elzen-wilgenbroek op zandige ondergrond, 13.4.2003 en 25.11.2003, Buter & Slembrouck (a5-45-43);
- Vallei van de Virion: Dourbes, oevers van de Virion, 10.4.1990, P.D.Z. (j5-41-21);
- Vallei van de Eau Noire: Couvin, rivieralluvium achter de sportvelden, H. Pohl, herbariumnummer B.0126, 1.4.1995 (j4-58-12); Baileux & L'Escaillère, rivieroever, 18.11.2003 en 17.3.2004, P.D.Z. (nog geen herbariumnummers gegeven) & A. & O. Sotiaux 30.341 (k4-17-11 en 13; k4-26-11 en 13);
- Vallei van de Gileppe : grens. Jalhay-Membach, rivieroever, 1913, Toussaint (f8-53);
- Vallei van de Warche : Robertville, onderaan de stuw, zone met periodieke overstroming, 1978, W. Rubers, s.n.; id. 1980, P.D.Z. 11.438 & Koponen (g8-34-24);
- Vallei van de Semois :
  - o FR. : Thilay, Robertsart, rivieroevers, 4.1.1989, P.D.Z. 19341 & F. Hagon (k5-46-34);
  - o BE : Laforêt, Vresse, Les Conquerelles, oever, 23.9.89, A. Sotiaux, 10000 (k5-47-44);
  - o Bouillon, linker oever, nabij de Rocher des Pendus, 6.8.1987, P.D.Z. 18589 (l6-22-11); id. een plaats nabij de "grot van Lourdes", en een andere richting Grimouty, 21.12.1996, A. Sotiaux 19151 & 19174 (l6-22-12);
  - o Herbeumont, nabij de samenvloeiing met de Antrogne, rechter oever van de Semois, 3.10.1998, P.D.Z. 24421 (l6-25-42); id. rechter oever van de Semois, 5.2.1995, A. Sotiaux 16509 (l6-36-11);
- Vallei van de Sauer :
  - o Tintange, naakte wegrand beneden het dorp, 30.4.1989, P.D.Z. 19520 & A. Sotiaux 9372 (k7-46-42);
  - o Groothertogdom Luxemburg, Bigonville, wegrand onder de Alekesselrots, 27.11.1988, P.D.Z. 19266 & A. Sotiaux 8630 (k7-57-11)

Dankwoord

Wij wensen in het bijzonder onze collega André Sotiaux te bedanken om ons zijn persoonlijke gegevens te hebben medegedeeld, die ons in staat stelden deze bijdrage te vervolledigen.

Verspreiding van *Plagiomnium medium* in België en omstreken (Overgenomen uit De Zuttere & Slembrouck (2004) *Nowellia bryologica* 26/2004).

Literatuur en referenties

- Buter, C. (2004). *De mosflora van de Strijbeeksche Heide*, 100 pp.; coll. Slembrouck & al. De mosflora van het alluvium van de Strijbeekse Beek (Meerle, prov. Antwerpen, 14 pp., uitgave MWG (mossenwerkgroep) KNNV, afd. Breda.
- De Zuttere, Ph.. (1993) La bryoflore de Belgique et du grand-duché de Luxembourg : état des connaissances au 31 mai 1992, *Nowellia bryologica*, 3-4, 9 pp. (supplément)
- De Zuttere, Ph. & R. Schumacker (1984). *Bryophytes nouvelles, méconnues, menacées ou disparues de Belgique*, Ministère de la Région wallonne, Serv. Cons. Nat., Trav. 13 : 160 pp., 40 kaartjes.
- De Zuttere, Ph., & A. et O. Sotiaux (1992). Bryophytes nouvelles ou rares en Haute-Sûre luxembourgeoise (Oesling, g.-d. Luxembourg) entre Martelange et Esch-sur-Sûre. *Nowellia bryologica* 1 : 21-25

- De Zuttere, Ph. & Slembrouck, J. (2004). *Plagiomnium medium* (B., S. & G) T. Kop découvert en campine belge et hollandaise. Précisions sur la distribution en Belgique et dans les régions limitrophe. *Nowellia bryologica*, 26: 6-9.
- Dirssen, K. (2001). Distribution, ecological amplitude and phytosociological characterisation of European bryophytes. *Bryophytorum Bibliotheca*, Band 56, J. Cramer, Stuttgart
- Rubers, W. (1978.). Een nieuw bladmos voor de Belgische flora T. Kop. *Plagiomnium medium* (B.& S.) *Dumortiera* 10 : 11-13

Fort van Oelegem, langs mossen en korstmossen bekeken

Juul Slembrouck, Marie-Claire Bottu (mossen)
Dries van den Brouck, Dirk Jordaens (Lichenen)

Datum : 23 oktober 2001 en 10 februari 2004
Lokatie : Gemeente Oelegem
IFBL-coördinaten : C5-22-14
Beheer : Natuur 2000
Gids : Julius Smeyers (conservator)
Leiding : Juul Slembrouck
Veldwaarnemingen mossen : Juul Slembrouck (2001), Marie-Claire Bottu (2004)
Veldwaarnemingen lichenen : Dries Van den Broeck (2004)

Deelnemers in 2001 :

Chris Janssens (Herentals), Jan Dirkx (Geel), Juul Slembrouck (Deume) en Julius Smeyers (Kalmthout).

Deelnemers in 2004:

Marie-Claire Bottu (Sint-Truiden), Vera Tetsch (Lichtaart), Nelly Van Aerschot (Booischoot), Christine Van Lommel (Deurne), Jos Bruers (Linkeroever Antwerpen), Staf Brusseleers (Sint-Job in 't Goor), Jan Dirkx (Geel), Hilaire Geers (Schoten), Karl Hellemans (Schilde), Frans Janssens (Hoboken), Dirk Jordaens (Nijlen), Eric Lambrechts (Booischoot), André Peeters (Pulle), Juul Slembrouck (Deurne), Julius Smeyers (Kalmthout), Henri Stappaerts (Schoten), Dries Van den Broeck (Mechelen), Frans Wouters (Hoevenen).

Op 23 oktober 2001 regende de inventarisatie van mossen genadeloos kapot. Pas op 10 februari 2004 kwamen wij er opnieuw toe de mossengroei vollediger te bestuderen. Ditmaal waren ook de lichenologen aanwezig.

Het landschap

Het als monument beschermde Fort heeft nooit enig militair nut gehad, tenzij enkele in 1914 aldaar geloste kanonschoten, die het kasteel Zevenbergen van Ranst in brand zetten. Het huidig uitzicht is dat van een ruïne. Een groot deel van de

bouwwerken is ooit ontdaan van de in forten gebruikelijke bedekking met grond. Daar ontwikkelden zich uitgebreide vegetaties van steen (en van dunne zandlaag- op -steen) bewonende mossen en steen bewonende lichenen. Het Fort is al sedert enkele jaren een van onze belangrijkste vleermuizenreservaten. Het beheer richt zich bijzonder op deze taak in.

Mossen en hun groeiplaats in het Fort

Wat de bodem betreft : deze is door de bouw van het Fort sterk gestoord. Uitgebreide bramenontwikkelingen zijn de weerspiegeling ervan. De vroegere aanplant van Robinia bestendigt in grote mate de storing. Uitloging van de hoogstgelegen zanden trekt soorten aan als Pronkmos en Gewoon gaffeltandmos. De overwegend droge toestand in de vooral met Zomereik begroeide bosdelen is geen verlokking voor het vestigen van epifieten. In de tussen gebouwen en hellingen gevormde diepten komen wel epifietische mossendragende vier- en wilgenstruiken voor. De oude muren zorgen op deze plaatsen voor uitbundige ontwikkelingen van Gewoon zijdemos. De blootgekomen "dakstructuren" zijn hier en daar met schraal zand bedekt en herbergen niet alleen de drie haamossen in flinke hoeveelheden, maar ook Klein landvorkje, dat daar blijkt stand te houden. Hoewel aanwezig, zijn de aangetroffen terrestrisch groeiende soorten mos weinig uitgebreid. De bodem is inderdaad voor een groot gedeelte bedekt met traag afbrekend strooisel van eikenbladeren.

Zich uitbreidende soorten in Vlaanderen als Bleek boomvorkje en Gewoon schijfjesmos, alsook Knots- en Trompetkroesmos vonden tevens hun weg naar het Fort.

Een speciale vermelding geven wij aan het fraaie *Syntrichia intermedia* (Violetsterretje) dat naast het meer algemene broertje ervan *Syntrichia ruralis* (Kalksterretje) lokaal de stenen "dakstructuren" koloniseert. Op te merken is ook het voorkomen van een uitgebreide populatie van Bleek dikkopmos, eveneens op de dakstructuren met een dun laagje humus.

Eén platmos konden wij niet op naam brengen, celafmetingen, aflopende cellen, bladtop waren met elkaar niet in overeenstemming te brengen. Het spijt ons, Vera! (Vera neigt specialiste te worden in al wat mossen op boomvoeten betreft, waar Klein en Groot platmos nogal eens plegen voor te komen).

De veelheid van mos-biotopen (muren, blote steen, ruigte, uitgeloopte hellingen, droogte en vochtigheid, epifietendragers enz.) leverde evenwel geen uitzonderlijke soorten, op. Meer dan 60 soorten is wel een fraaie oogst voor het toch kleine fort-biotoop, maar de levemossen zouden het wel beter kunnen doen.

Lichenen en hun verband met de groeiplaatsen

We waren met een aantal lichenologen naar Oelegem afgezakt omdat forten onze bijzondere belangstelling wegdragen. Niet zozeer vanwege hun geschiedkundige of historische betekenis maar omdat forten doorgaans een zekere ouderdom hebben wat interessant kan zijn voor steenbewonende lichenen. En dat we gelijk hadden zal blijken uit volgend verslag.

Na het doortrekken van een donkere gang kwamen we weer in volle licht. We waren nog niet lang bezig met inventariseren of we botsten op de eerste verrassing van de dag. De hoge betonmuur, waardoorheen we het gebied hadden betreden, was overdekt met *Opegrapha saxatilis* (Muurschriftmos). Dit is de tweede maal dat, voor zover ons bekend, deze soort in de Provincie Antwerpen gevonden wordt. Ze zou ook voorkomen op het Fort van Wilrijk. Verder is deze enkel bekend uit het Maasdistrict (Diederich & Sérusiaux) waar ze zeer zeldzaam is. Op de muur en vensterbanken rechts van de ingang konden we goed de verschillen waarnemen tussen enkele, sterk op elkaar gelijkende *Caloplaca*-soorten (Citroenkorsten): *Caloplaca rudenum* (Kerkcitroenkorst) *Caloplaca britannica*, *Caloplaca citrina* (Gewone citroenkorst), *Caloplaca flavocitrina* (Valse citroenkorst) en *Caloplaca coronata* (Mandarijnkorst). Op een meidoorn vonden we overvloedig *Dimerela pineti* (Valse knoopjeskorst).

Daarna werd de helling beklommen en inspecteerden we de eiken. Op het gebied van epifyten was dit eerder aan de arme kant.

Het dak van het fort zorgde voor de tweede verrassing. Op het mos in de scheuren van de bitumen dakbedekking stond massaal *Leptogium schraderi* (Kalkzwelmos). Dit is een soort die tot voor kort eveneens niet bekend was uit de provincie Antwerpen. Verder leverde het dak nog soorten op als *Collema tenax* (Dik geleimos), *Peltigera didactyla* (Soredieus leemos) en veel *Cladonia furcata* (Gevorkt heidestaartje).

Vervolgens werden de overige daken onder de loep genomen. Dit leverde niet veel nieuws op tot we op één van de gebouwen boven op het fort massaal *Protoblastenia rupestris* (Rode kalksteenkorst) wisten te ontdekken.

Tenslotte werden de talrijke Robinia's, eiken en berken die op het fort staan bekeken. Over het geheel genomen was amoede troef. Maar we konden toch nog de hand leggen op fertiele *Myxobilimbia sabuletorum* (Mosvreter). Deze bevond zich echter weer op een muur van het fort.

Al met al een geslaagde excursie. Uiteindelijk wisten we toch 61 soorten, op een bestek van minder dan 3 uur, bij elkaar te sprokkelen.

Met dank aan André Aptroot voor het bevestigen van de determinaties van *Opegrapha saxatilis* en *Leptogium schraderi*.

Overzicht van de aangetroffen lichenen

<i>Aspicilia contorta</i> s.l.	Beton	<i>Lecidella stigmatea</i>	Beton
<i>Bacidia adastrata</i>	Quercus	<i>Lepraria lobificans</i>	Quercus
<i>Buellia punctata</i>	Dood hout	<i>L. vouauxii</i>	Beton
<i>Caloplaca aurantia</i>	Beton	<i>L. incana</i>	Quercus
<i>C. britannica</i>	Beton	<i>Leptogium schraderi</i>	Mos
<i>C. citrina</i>	Beton	<i>Melanelia subaurifera</i>	Quercus
<i>C. coronata</i>	Beton	<i>Myxobilimbia sabuletorum</i>	Beton
<i>C. decipiens</i>	Beton	<i>Opegrapha saxatilis</i>	Beton
<i>C. flavescens</i>	Beton	<i>Parmelia sulcata</i>	Quercus
<i>C. flavocitrina</i>	Beton	<i>Parmotrema chinense</i>	Quercus
<i>C. flavovirescens</i>	Beton	<i>Peltigera didactyla</i>	Terrestrisch
<i>C. rudenum</i>	Beton	<i>Phaeophyscia orbicularis</i>	Beton

C. saxicola	Beton	Physcia adscendens	Quercus
C. teicholyta	Beton	P. caesia	Beton
Candelariella aurella	Beton	P. tenella	Salix
C. reflexa	Quercus	Protoblastenia rupestris	Beton
Cladonia coccifera	Terrestrisch	Punctelia subrudecta	Quercus
C. fimbriata	Quercus	P. ulophylla	Quercus
C. furcata	Terrestrisch	Rinodina gennarii	Dood hout
C. humilis	Terrestrisch	Sarcogyne regularis	Beton
Collema tenax	Terrestrisch	Verrucaria macrostoma	Beton
Dimerella pineti	Crataegus	V. muralis	Beton
Flavopamelia caperata	Quercus	V. nigrescens	Beton
Gyalideopsis anastomosans	Salix	V. viridula	Beton
Hyperphyscia adglutinata	Quercus	Xanthoria calciola	Beton
Hypogymnia tubulosa	Quercus	X. elegans	Beton
Lecania rabenhorstii	Beton	X. parietina	Quercus
Lecanora albescens	Beton	X. polycarpa	Quercus
L. campestris	Beton		
L. conizaeoides	Pinus		
L. dispersa	Beton		
L. expallens	Quercus		
L. muralis	Beton		

Spectrum van voorkomen van mossen (aangetroffen soorten per substraat)

Mineraal (blote grond)	Boomvoeten en epifytisch (op struiken en bomen)	Epilytisch (op naakte steen)	Op humus	Epixylisch (op dood hout)	Natte omstandig- heden	Grasland
22	19	17	9	5	2	2

Sommige mossen komen op zeer verschillende substraten voor, bv. Gewoon dikkopmos. Het van de totaal opgegeven soorten per substraat is dus hoger dan het aantal aangetroffen soorten op het Fort.

Overzicht van de aangetroffen lever- en bladmosses

M = microscopisch nagezien door Juul Slembrouck en herbariummateriaal in de Nationale Plantentuin te Meise ("BR") gedeponeed.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	23-1-01	10-2-04
Levermossen		C5-37-22	C5-37-22
Lophocolea heterophylla	Gedrongen kantmos	x	x
Marchantia polymorpha	Parapluitjesmos	x	
Metzgeria furcata	Bleek boomvorkje		x
Radula complanata	Gewoon schijfjesmos		x
Riccia sorocarpa	Klein landvorkje	x	x

Bladmossen			
Amblystegium serpens	Gewoon pluisdraadmos	f	f
Atrichum undulatum	Groot rimpelmos	x	x
Aulacomnium androgynum	Gewoon knopjesmos		x
Barbula convoluta	Gewoon smaragdsteeltje	x	f
subsp commutata	"vorm" van vorige soort		x
B. unguiculata	Kleismaragdssteeltje	x	x
Brachythecium albicans	Bleek dikkopmos	x	x
B. rutabulum	Gewoon dikkopmos	heel veel	x
B. velutinum	Fluweelmos		x
Bryoerythrophyllum recurvirostre	Oranjesteeltje		x
Bryum argenteum	Zilvermos	x	x
B. barnesi	Geelkorrelknikmos	x	
B. bicolorcomplex	Grofkorrelknikmos		x
B. caespiticium	Zodeknikmos		x
B. capillare	Gedraaid knikmos	x	x
Calliergonella cuspidata	Gewoon puntmos	veel	x
Campylopus introflexus	Grijs kronkelsteeltje		x
C. pyriformis	Breekblaadje		x
Ceratodon purpureus	Gewoon purpersteeltje	x	x
Dicranella heteromalla	Gewoon plujsjesmos		x
Dicranoweisia cirrata	Gewoon sikkelderretje	x	f
Dicranum scoparium	Gewoon gaffeltandmos	veel M BR	x
Didymodon rigidulus	Broeddubbeltandmos	MBR	
D. fallax	Kleidubbeltandmos		MBR
Eurhynchium praelongum	Fijn laddemos	x	x
Funaria hygrometrica	Gewoon krulmos	x	
Grimmia pulvinata	Gewoon muisjesmos	x	ook epif.
Homalothecium sericeum	Gewoon zijdemoos		veel BR
Hypnum cupressifome	Gewoon klauwtjesmos	x	x
H. jutlandicum	Heideklauwtjesmos		x
Mnium homum	Gewoon sterrenmos	x	x
Orthodontium lineare	Geelsteeltje		x
Orthotrichum affine	Gewone haarmuts	x	x
O. diaphanum	Grijze haarmuts	x	x
O. pulchellum	Gekroesde haarmuts		x
Plagiomnium affine	Rond boogsterrenmos	x	x
Plagiothecium nemorale	Groot platmos	veel	
P. spec.	platmossoort		x
Pogonatum urnigerum	Grote viltmuts		x
Pohlia nutans	Gewoon peemos		x
Polytrichum commune	Gewoon haamos	x	MBR
P. juniperinum	Zandhaamos	veel	x
P. piliferum	Ruig haamos	x	x
Pseudocrossidium homschuchianum	Spits smaragdsteeltje	x	x
P. revolutum	Opgerold smaragdsteeltje		x
Pseudoscleropodium purum	Groot laddemos	x	x

<i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	Gewoon pronkmos	x	x
<i>Rhynchostegium confertum</i>	Boomsnavelmos	x	f
<i>R. murale</i>	Muursnavelmos	x	
<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	Gewoon haakmos	x	x
<i>Schistidium apocarpum</i>	Gewoon achterlichtmos	MBR	f
<i>Syntrichia ruralis</i> var <i>ruralis</i>	Kalksterretje	MBR	x
<i>S. intermedia</i>	Vioolsterretje	MBR	veel MBR
<i>Tortula muralis</i>	Gewoon muursterretje	x	x
<i>Ulota bruchii</i>	Knotskroesmos		x
<i>U. crispa</i>	Trompetkroesmos		x

Lichenologische en bryologische inventarisatiedagen in de Biesbosch

Juul Slembrouck, Chris Janssens en Henri Stappaerts

Inleiding

Sedert enkele jaren onderzoeken de Nederlandse bryologen van de Noordbrabantse afdeling van de KNVV de mosflora van de Biesbosch op een systematische wijze. Enkele malen kwamen zowel Vlaamse als Waalse bryologen hun Nederlandse collega's bijstaan. Tijdens een van deze gemeenschappelijke inventarisatietochten werd zelfs een soort, nieuw voor Nederland gevonden (*Orthotrichum pallens*, door André Sotiaux). Tijdens de herfst 2002/winter 2003 werden de inventarisaties wegens de hoge waterstanden vaak afgelast, maar dit jaar stond o.a. "de Bovenste Beversluisplaat", een pal aan de Nieuwe Merwede grenzend uiterwaardbos op het programma. Het betreffende kwartierhok bestaat uit 2/3 open water en voor het 1/3 aan uiterwaardbos, maar voor een goede inventarisatie bleken er twee bezoeken nodig, wegens de (zeer) moeilijke toegankelijkheid.

Deelnemers

13/04/2004 :

van Nederlandse kant : Chris Buter (Rijen, veldwaarnemingen), Cor Ruinard (Rotterdam), Henk Backx (Breda), Adri Gladdines (Roosendaal) en Hans Schoorl (Dordrecht)

van Vlaamse kant : Dirk de Beer (Antwerpen), Jan Dirx (Geel), Chris Janssens (Herentals), Henri Stappaerts (Schoten, verslag lichenen), Juul Slembrouck (Deume, veldwaarnemingen), Frans Wouters (Hoevenen)

20/4/2004 :

van Nederlandse kant : Chris Buter (veldwaarnemingen), Henk Bax, Hans Schoorl, Cor Ruinard , Adri Gladdines

van Vlaamse kant : Marie-Claire Bottu (Sint-Truiden, veldwaarnemingen), Jan Dirx, Chris Janssens (mossen +verslag lichenen), Juul Slembrouck (verslag mossen)

Het landschap

Bezocht werd het blok 44-22-42 (Amersfoortcoördinaten 106-416) (Bovenste Beversluisplaat oostelijk deel), een zoetwatergetijdebos, eertijds een griendcultuur, waarvan enkele relictten o.a. stoven en begreppeling hier en daar opduiken.

Een groot deel van de bezochte delen is ruig, vrij open *Wilgenbos*, met vrijwel uitsluitend Schietwilg (*Salix alba*) in de boomlaag. De *bodem* zelf is alluviale klei. Overstromingen bij hoogwaterstand helpen de snelle vertering van strooisel en dunne takken met overeenkomstige snelle mineralisatie, ergo nitrificatie. Humus is dus vrij onbelangrijk tot onbestaand. Een storm (winter 2001) heeft er lelijk in huis gehouden: overal liggen veel grote bomen om, of hangen zij vallensklaar tegen andere bomen aan. Jonge bomen treft men nergens aan. Dit is een van de kenmerken van dit soort bossen. Op een donk in de nabijheid van een verlaten groep van drie huizen, komt Esdoorn voor, die dus van een iets hoger gelegen plaats onmiddellijk profiteert. De *struiklaag* bestaat uitsluitend uit Vlier met lage presentie. De kruidlaag verraadt het karakter van dit bos = alleen sterk nitrofiële soorten van eutrofe, dynamische, omstandigheden komen er voor. Wij noemen er enkelen van, (met hoge presentie) :

Look-zonder-look	Grote vossenstaart	Grote engelwortel
Fluitenkruid	Grote klit	Bittere veldkers
Bosveldkers	Kruldistel	Moeraszegge
Speerdistel	Gewone kropaar	Ruwe smele
Reuzenzwenkgras	Kleefkruid	Hondsdrif
Gewone berenklaauw	Reuzenbalsemien (d)	Gele lis
Watermunt	Riet	Grote weegbree
Speenkruid	Aalbes	Braamsorten
Knopig helmkruid	Bitterzoet	Gekroesde melkdistel
Vogelmuur	Gewone smeewortel	enkele grassen en zeggen
Paardenbloem subsp. <i>Taraxacum</i> (veel 'gekroesde' = <i>T. tortiloba</i>)		
Grote brandnetel (d)	Echte valeriaan	
Kruipende boterbloem (die bladeren ontwikkelt tot 50 cm breed en lang !)		

De dominanten met een (d) zijn voorzien.

Op sommige open plaatsen zonder boomopslag treft men fraaie populaties met Poelruit en Gele lis aan. De terrestrische moslaag is eerder beperkt tot *Eurhynchium hians*. (Voor de Nederlandse namen van de mossen: zie inventaris !) De epifytische moslaag is grotendeels aspectbepalend met uitgesproken co-dominantie van *Brachythecium rutabulum* en *Hypnum cupressiforme*. Wel kan van een relatieve dominantie van *Orthotrichum affine* worden gesproken. Alle andere aangetroffen soorten mos hebben een lage presentie dan wel lage bedekkingsgraad. De uitbundige ontwikkeling van de grote mossen gaat natuurlijk samen met een hoge relatieve luchtvochtigheid, het hele jaar door, in de onmiddellijke nabijheid van de hier tot 2 km brede samenvloeiing van de Nieuwe Merwede en de Amer.

De gemeenschap is een amee vorm van de derivaatgemeenschap "*DG Impatiens glandulifera [Salicion albae]*" van de Klasse der wilgenvloedbossen en -struwelen (*Salicetea purpureae*). Ten dele kan van een overgangsgemeenschap worden gesproken met fragmenten van het *Cardamino amarae-Salicetum albae* (Veldkers-

oobos) en van de rompgemeenschap *RG Urtica dioica [Salicion albae]*. Wij troffen sporadisch Boswilg en Grauwe wilg op de oevers van de kreek aan en eveneens sporadisch Zwarte populier, de zeldzame soort van de uiterwaarden.

De lever- en bladmossen : bespreking

De verhouding lever-/bladmossen is aan de lage kant : ca 1 op 7. De levermossen komen er allen vrij zeldzaam voor. Zoals hoger aangehaald zijn er twee co-dominanten , met name *Brachythecium rutabulum* en *Hypnum cupressiforme*. *Brachythecium rutabulum* komt op veel plaatsen epifytisch in tot 15 cm dikke kussens voor. Beide soorten gaan tot ca 8 m hoog in de bomen. Zij laten dus weinig plaats over voor de overige epifyten. Wij vinden die voornamelijk terug op de vlieren, waarvan ook de dunne takken, vooral op de knopen alom bolvormig uitgegroeide bosjes *Orthotrichum affine* vertonen. De Biesbosch is bekend om zijn rijkdom aan *Orthotrichum*-soorten, waarvan er tot op vandaag aldaar zo'n 20-tal zijn aangetroffen. Tot de heel bijzondere soorten, die wij ontdekten, rekenen wij *Orthotrichum patens* en *O. scanicum* (Dirk De Beer).

In alfabetische volgorde bespreken wij enkele van de meer opvallende soorten:

<i>Bryum argenteum</i>	werd eenmaal epifytisch aangetroffen.
<i>B. rubens</i>	na enig zoeken op zijn rode tubers gedetermineerd, overigens zeldzaam aldaar.
<i>Cryphaea heteromalla</i>	deze soort, die sedert enkele jaren aan een herovering van het areaal bezig is, kon hier niet ontbreken.
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	is tegen de normale verwachting in, een in de oude griend zeldzame soort !
<i>Drepanocladus aduncus</i>	werd tijdens de twee tochten slechts tweemaal gevonden, telkens in een depressie met stagnerend water. Ook een goed herkenbare groeiplaats ten onzent !
<i>Eurhynchium hians</i>	doet zijn naam Kleisnavelmos eer aan en in de humusloze klei regelmatig te vinden.
<i>E. praelongum</i>	niet echt algemeen als epifyt. Heeft nogal wat te stellen met zijn concurrenten met name de twee co-dominanten.
<i>E. striatum</i>	troffen wij éénmaal epixylisch aan op een half, door de stom, uitgetrokken wortelgestel. De soort doorbreekt hier het sterk basische karakter van het bos en heeft hier als zodanig een bijzondere indicatorische waarde.
<i>Fissidens taxifolius</i>	dachten wij op de blote klei meer te vinden. Wellicht is de dynamiek (overstromingen van langere duur) te sterk voor dit vedermosje.
<i>Grimmia pulvinata</i>	de steenbewoner bij uitstek, troffen wij hier weer eens als epifyt aan. Dit wordt allengs een gewoonte !
<i>Homalia trichomanoides</i>	het bleef bij één ontdekte groeiplaats. Net zoals <i>Thamnobryum alopecurum</i> , beide in overtuigende hoeveelheid
<i>Homalothecium sericeum</i>	is als epifyt niet zo heel zeldzaam. Op diverse plaatsen in relatieve kleine plukjes maar op een oude Schietwilg wel een m ² groot en bovendien uitbundig kapselend !

Leskea polycarpa tegen de verwachtingen in nooit dominant op zijn
groeiplaatsen ergo niet fructifiërend aangetroffen.
Mnium homum als een eerder zuurminnende soort vindt in dit basisch
milieu slechts op enkele boomvoeten een aangepaste
groeiplaats, maar met maar kleine plantjes, dus op zijn
“tolerantie-grens”.

De Haamutsen

Orthotrichum affine is hier zéér algemeen
O. diaphanum veel minder, maar helemaal niet zeldzaam
O. pulchellum eerder zeldzaam, maar zeker niet sporadisch, fraai
kapselend met zijn rood mondbeslag
O. obtusifolius zeldzaam, maar toch door enkelen van ons op een (klein)
aantal bomen aangetroffen.
O. speciosum vooral gaarne op horizontale stomwopen
O. striatum enige malen, verspreid op takken van omgewaaide wilgen
O. patens werd door Chris Buter geplukt
O. scanicum door Dirk De Beer. Het mosje lijkt oppervlakkig gezien
sterk op *O. tenellum* en het is dankzij de tabel van André
Sotiaux in de “Belgian Journal of Botany”, dat de soort
microscopisch kon worden bevestigd (Mededeling van
Dirk De Beer).
Physcomitrium pyriforme op een van de weinige blootliggende stukjes grond op de
paden, natuurlijk met zijn knikkervormige kapsels. In
vergelijkbare omstandigheden werd
Tortula acaulon gevonden, dat eerder een mos van de akkers is.

De Boogsterrenmossen

Plagiomnium. affine slechts in kleine hoeveelheden op weinig plaatsen
P. rostratum idem
P. undulatum idem
Plagiothecium nemorale werd op de voet van een oude appelaar gevonden in de
verlaten boomgaard nabij een vroegere bewoning. Voor
de Biesbosch niet zo’n algemene soort.
Pylaisia polyantha ééns op een horizontale, dikke tak, zijn uitverkoren
standplaats. Deze soort is in de laatste tijd, althans bij
ons, in uitbreiding. Het was dus een goede vondst, die de
algemene tendens schijnt te bevestigen.
Syntrichia papillosa éénmaal aangetroffen. In onze streken toch ver van
algemeen !
S. ruralis meestal op stenig substraat maar durft zich ook wel eens
epifytisch opstellen.
Ulota bruchii van de Ulota’s waren wij op zoek naar *U. crispa* die wij
redelijkerwijze mochten verwachten, maar het bleef bij *U.*
bruchii. Overigens toch maar sporadisch opgetekend.
Wel loste *Ulota phyllanta* de verwachtingen in.
Zygodon viridissimus werd diverse keren gesignaleerd. Chris Janssens nam
materiaal mee voor de thuisdeterminatie, zoals

gebruikelijk voor *Zygodon*. Dirk De Beer haalde *Z. conoideus* er uit, die *Z. viridissimus* nogal eens pleegt te vergezellen. Vooral te determineren op het broed !

Overzicht van de waargenomen mossen

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	13-4-04	20-4-04
Levermossen (Hepaticae)			
<i>Frullania dilatata</i>	Helmroestmos	x	x
<i>Lophocolea bidentata</i>	Gewoon kantmos	x	x
<i>Lophocolea heterophylla</i>	Gedrongen kantmos	x	f
<i>Lunularia cruciata</i>	Halvemaantjesmos	x	x
<i>Marchantia polymorpha</i>	Parapluitjesmos	x	x
<i>Metzgeria fruticulosa</i>	Blauw boomvorkje		x
<i>Metzgeria furcata</i>	Bleek boomvorkje		x
<i>Radula complanata</i>	Gewoon schijfjesmos	x	x
Bladmossen			
<i>Amblystegium serpens</i>	Gewoon pluisdraadmos	f	f
<i>Aulacomnium androgynum</i>	Gewoon knopjesmos	x	x
<i>Barbula convoluta</i>	Gewoon smaragdsteeltje	x	x
<i>Barbula unguiculata</i>	Kleismaragdsteeltje		x BR
<i>Brachythecium rutabulum</i> (1)	Gewoon dikkopmos	abundant	f
<i>Brachythecium salebrosum</i>	Glad dikkopmos		f
<i>Bryoerythrophyllum recurvirostre</i>	Oranjesteeltje		x
<i>Bryum argenteum</i>	Zilvermos	x	e h
<i>Bryum barnesii</i>	Geelkorrelknikmos		x
<i>Bryum bicolor</i>	Grofkorrelknikmos	x	x
<i>Bryum capillare</i> s.l. (2)	Gedraaid knikmos	f	f BR
<i>Bryum pseudotriquetrum</i>	Veenknikmos		x
<i>Bryum rubens</i>	Braamknikmos	x	x
<i>Calliergonella cuspidata</i>	Gewoon puntmos	x	x
<i>Ceratodon purpureus</i>	Gewoon purpersteeltje		x h
<i>Cryphea heteromalla</i>	Vliemos	f	f
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	Gewoon sikkelsterretje	f	f
<i>Dicranum montanum</i>	Bossig gaffeltandmos		x
<i>Didymodon nicholsonii</i>	Rivierdubbeltandmos		x
<i>Didymodon vinealis</i>	Muurdubbeltandmos		x
<i>Drepanocladus aduncus</i>	Moerassikkelmos		x
<i>Eurhynchium hians</i>	Kleisnavelmos	x	x
<i>Eurhynchium praelongum</i>	Fijn laddermos	x	x
<i>Eurhynchium striatum</i>	Geplooid snavelmos		epixylisch
<i>Fissidens crassipes</i>	Gewoon riviervedermos		x
<i>Fissidens taxifolius</i>	Kleivedermos	x	f
<i>Funaria hygrometrica</i>	Gewoon krulmos	f	f
<i>Grimmia pulvinata</i>	Gewoon muisjesmos	f	f
<i>Homalia trichomanoides</i>	Spatelmos		f
<i>Homalothecium sericeum</i> (3)	Gewoon zijdemos	f	f BR

<i>Hypnum cupressiforme</i> forma <i>resupinatum</i>			x BR
<i>Hypnum cupressiforme</i> s.s.	Echt klauwtjesmos	abundant	f
<i>Isoetidium myosuroides</i>	Knikkend palmpjesmos		x
<i>Leptodictyum riparium</i>	Beekmos	f	f
<i>Leskea polycarpa</i>	Uiterwaardmos	f	f BR
<i>Mnium hornum</i>	Gewoon sterrenmos		x
<i>Orthotrichum affine</i>	Gewone haarmuts	f	f
<i>Orthotrichum diaphanum</i>	Grijze haarmuts	f	f
<i>Orthotrichum lyellii</i>	Broedhaarmuts		x
<i>Orthotrichum obtusifolium</i>	Stompe haarmuts	x	x
<i>Orthotrichum patens</i>	Ronde haarmuts		f
<i>Orthotrichum pulchellum</i>	Gekroesde haarmuts	f	f BR
<i>Orthotrichum speciosum</i>	Ruige haarmuts	f	x BR
<i>Orthotrichum striatum</i>	Gladde haarmuts	f	f
<i>Orthotrichum tenellum</i>	Slanke haarmuts	x	f
<i>Orthotrichum scanicum</i>	Getande haarmuts	x 2117	
<i>Physcomitrium pyriforme</i>	Knikkertjesmos	x	f
<i>Plagiomnium affine</i>	Rond boogsterrenmos	x	x
<i>Plagiomnium cuspidatum</i>	Spits boogsterrenmos		f
<i>Plagiomnium rostratum</i>	Gesnaveld boogsterrenmos	x	x
<i>Plagiomnium undulatum</i>	Gerimpeld boogsterrenmos	x	x
<i>Plagiothedum nemorale</i>	Groot platmos	x	x
<i>Pylaisia polyantha</i>	Boommoss	x	f
<i>Rhizomnium punctatum</i>	Viltsterrenmos		x
<i>Rhynchostegium confertum</i>	Boomsnavelmos		x
<i>Syntrichia calciola</i>	Klein duinsterretje	x	
<i>Syntrichia laevipila</i>	Boomsterretje		f
<i>Syntrichia papillosa</i>	Knikkersterretje	x	x
<i>Syntrichia ruralis</i> var. <i>arenicola</i>	Groot duinsterretje		x
<i>Syntrichia ruralis</i> <i>ruralis</i>	Daksterretje	x	
<i>Thamnobryum alopecurum</i>	Struikmos	x	x
<i>Tortula acaulon</i>	Gewoon knopmos		f
<i>Tortula muralis</i>	Gewoon muursterretje		x
<i>Ulota bruchii</i>	Knotskroesmos	x	f
<i>Ulota phyllantha</i>	Broedkroesmos		x
<i>Zygodon conoideus</i>	Staafjesiepenmos	x 2116	
<i>Zygodon viridissimus</i>	Echt iepenmos	M	x

Legenda

f = fertil

2116 en 2117 = in herbarium Dirk De Beer

BR = gedeponerd in de Nationale Plantentuin (Meise) door J. Slembrouck

(1) = o.a. de uiterwaardvorm met grote hoekcellen en lang aflopende bladvorm

(2) = zeer kleine plantjes

(3) = fertil herbariummateriaal

M = microscopisch nazicht (Chris Janssens)

De lichenen

Opvallend is het overwegend voorkomen van de stikstofminnende korstmossen *Xanthoria parietina*, *Physcia tenella* en *Physcia adscendens*, wat wijst op de gevoelige aanwezigheid van NH₃ (het zijn ammoniak-indicatoren !) in de lucht. De andere korstmossen op *Lepraria incana* na, komen slechts sporadisch voor.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Substraat
<i>Amandinea punctata</i>	Vliegenstrontjesmos	Corylus
<i>Candariella concolor</i>	Vals dooiemos	Salix
<i>Candariella reflexa</i>	Poedergeelkorst	Sambucus
<i>Cladonia fimbriata</i>	Kopjesbekemos	dood hout
<i>Evernia prunastri</i>	Eikenmos	Salix
<i>Flavoparmelia caperata</i>	Bosschildmos	Salix
<i>Hypogymnia physodes</i>	Gewoon schorsmos	Salix
<i>Lecanora chlorotera</i>	Witte schotelkorst	Salix
<i>Lecanora expallens</i>	Bleekgroene schotelkorst	Salix/Sambucus
<i>Lecidella elaeochroma</i>	Gewoon purperschaaltje	Salix
<i>Lepraria incana</i>	Gewone poederkost	Salix/Sambucus
<i>Parmelia sulcata</i>	Gewoon schildmos	Salix
<i>Phaeophyscia orbicularis</i>	Rond schildmos	Salix
<i>Physcia adscendens</i>	Kapjes vingemos	Salix
<i>Physcia tenella</i>	Heksvingemos	Salix/Sambucus
<i>Punctelia subrudecta</i>	Gestippeld schildmos	Sambucus
<i>Xanthoria parietina</i>	Groot dooiemos	Salix/Sambucus

Vervolg kalender planten zie pagina 4

8 augustus, Afdeling Kapelle-op-den-Bos. Natuureducatieve wandeling rond het thema Flora De Dorent : de Pimpemel.

Samenkomst 14h, café Het Jagershof (parking) (hoek Grimbergsesteenweg/Dorentstraat). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Joanna Peeters 015/61 20 86

8 augustus, Afdeling Voorkempen. Natuureducatieve heidewandeling.

Samenkomst 14h, Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Frank Reusens 03/384 01 83

11 augustus, Afdeling Knokke-Heist. Natuureducatieve avondwandeling rond het thema Flora Park 58 : Flora van een binnenduin.

Samenkomst 19h30, Park '58' (hoofdingang duingebied), onder de pergola. Einde voorzien omstreeks 22h30. Meer info is verkrijgbaar bij Patrick Demaecker 050/51 91 01

14 augustus, Afdeling De Wielewaal. Natuureducatieve wandeling rond het thema Planteninventarisatie Lier.

Samenkomst 9h, Heilige Familie kerk van Lier (kruispunt Lierse Ring en Berlaarsesteenweg). Einde voorzien omstreeks 12h. Meer info is verkrijgbaar bij Nelly Van Aerschot 015/22 25 73

15 augustus, Afdeling Voorkempen. Natuureducatieve wandeling rond het thema Bomen De Renesse.

Samenkomst 14h30, koetshuis in het Domein De Renesse (parking). Einde voorzien omstreeks 17h30. Meer info is verkrijgbaar bij Frank Reusens 03/384 01 83

15 augustus, Afdeling Aarschot. Natuureducatieve braambessenwandeling in het Vorsdonkbos-Turfputten te Gelrode.

Samenkomst 14h, oud station van Gelrode. Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Luc Vervoort 016/25 25 19

15 augustus, Afdeling Meetjeslandse Kreken. Natuureducatieve wandeling rond het thema Kruiden : oude wijsheid uit de natuur, volksgeneeswijzen.

Samenkomst 14h, kerk van Assenede. Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Philippe Grambras 0476/51 15 10

21 augustus, Afdeling Zuid-Waasland. Natuureducatieve wandeling rond het thema Planteninventarisatie Wullebos.

Samenkomst 13h30, kerk van Klein Sinaai. Einde voorzien omstreeks 16h30. Meer info is verkrijgbaar bij Arne Verstraeten 09 348 36 88

22 augustus, Afdeling Maasland Zuid. Natuureducatieve wandeling rond het thema Flora : Mechelse Heide in bloei.

Samenkomst 14h, De Salamander (parking) (hoek J. Smeetslaan/Steenweg naar As). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Marcel Bex 089/76 72 57

22 augustus, Natuureducatieve wandeling rond het thema Heide.

Samenkomst 14h, Bezoekerscentrum De Watersnip. Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Kenens Jan 0494/40 45 92

22 augustus, Afdeling Schelde-Leie. Natuureducatieve landschapswandeling rond het thema Eetbare planten.

Samenkomst 14h, Kerk van Nokere (hoek Kasteeldreef/Nokeredorpstraat). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Filip Keirse 055/37 78 83

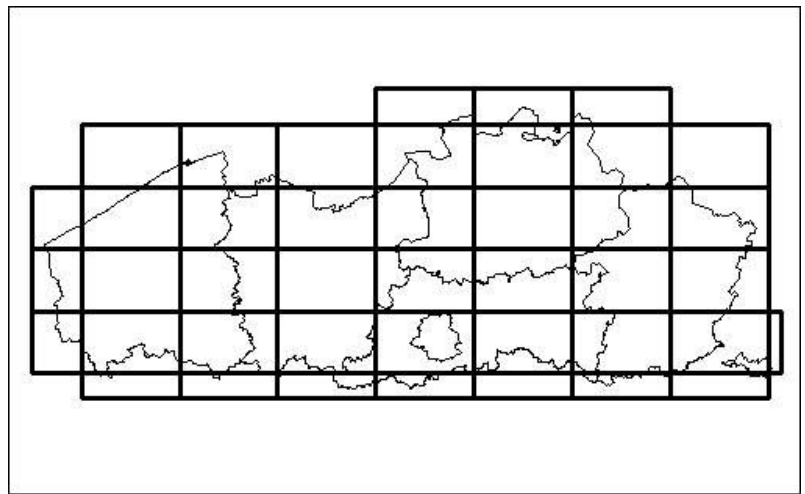
25 augustus, Afdeling Knokke-Heist. Natuureducatieve wandeling rond het thema Flora in duin en slik Cadzandduintjes en de strandvlakte van de Zwinmond.

Samenkomst 14h30, Bezoekerscentrum Het Zwin. Einde voorzien omstreeks 17h30. Meer info is verkrijgbaar bij Patrick Demaecker 050/51 91 01

Vervolg zie pagina 54

Nieuwsbrief PLANTEN

4e jaargang, nr. 3
juli 2004

natuurpunt
Studie

Plantenwerkgroepen Natuurpunt

In het Vlaamse land zijn tientallen plantenwerkgroepen actief binnen natuurpunt. Zij organiseren i.s.m. de natuurvereniging talloze planten excursies. De meeste excursies staan ook open voor beginners. Er wordt normaal expliciet aandacht besteed aan educatie (zeker in het kader van de provinciale werking).

Veel werkgroepen doen aan inventarisatie op kilometerschaal (via het 'IFBL-raster' dit in het kader van atlasprojecten. Een reeks werkgroepen spitst zich evenwel toe op de studie en inventarisatie van gebieden zoals biotopen en reservaten. Tijdens een aantal activiteiten van de werkgroep Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud wordt zelfs zeer nadrukkelijk aan vegetatiekunde gedaan (vegetatie-opnamen). U hebt als vrijwilliger de kans om hieraan actief deel te nemen en bij te leren.

Infomatie inventarisatie & monitoring:

Tim Polfliet en Roosmarijn Steeman
Natuurpunt Studie
Coördinatoren
Cel planten, mossen, lichenen, fungi
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen

tel. 015/29.72.73
fax. 015/42.49.21 (tav. Studie)

e-mail:
Tim.Polfliet@natuurpunt.be
Roosmarijn.Steeman@natuurpunt.be

Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud

Voorzitter:
Erik Molenaar
Ferdinand Coosemansstraat 24
2600 Berchem
tel. 03/218.59.69

e-mail
erik.molenaar@skynet.be

fon-o-foon 0474/35.53.69

FON-Website:
<http://users.skynet.be/fon/>

Website (algemeen):
<http://www.natuurpunt.be>
(cfr. natuurstudie)

Nationale Werkgroep Botanie

Voorzitter:

André Van den Bergh
Vitsgaard 9
1745 Opwijk
tel. 052/35.05.18
GSM 0472/68.83.35

e-mail:
andre.vandenbergh@pi.be

NWB

Vergeet uw eigen bijdrage aan de
Nieuwsbrief Planten niet!

Zinkboerenkers te Balen- en Mol-Wezel, provincie Antwerpen

Rutger Barendse

Tijdens een IFBL-hok inventarisatie stuitte ik op een groeiplaats van Zinkboerenkers langs de weg Wezel te Mol. Het stond uitbundig en in vrij grote hoeveelheid te bloeien langs het fietspad in een schrale, droge wegbem de aangrenzende droge greppel en zelfs in de halfschaduw onder wat struiken op de kop van de greppel. Omdat de dichtbij gelegen (enkele kilometers) Umicore waarschijnlijk verantwoordelijk is voor omstandigheden waarin zinkboerenkers gedijt (zink/zware metalen in de grond) leek me dat de soort meer te vinden zou moeten zijn. Een eerder gevolgd spoor van engels gras (zeer waarschijnlijk ook de zinkvariant) kwam ook al uit bij Umicore en veel terreinen rond Umicore verraden door hun laagblijvende schrale vegetatie op zwarte ietwat stenige ondergrond (vliegass?) een weinig geringe invloed van zwaar vervuilde grond.

Dit alles veronderstellende liep ik al snel tegen een tweede en derde groeiplaats op. In totaal vond ik 13 kleinere en grotere plekken met zinkboerenkers verspreid over 4 IFBL-hokken (c6-24-44, c6-34-12, c6-34-21, c6-34-22). Een uitzonderlijk grote groeiplaats bevond zich rond een voetbalveld onder de rook van Umicore. Tienduizenden planten! Zelfs tot langs de beek met het onheilspellende bordje; "mensen met verstand zwemmen hier niet, voor anderen is het verboden". Naar ik weet is er nog niet eerder zinkboerenkers gevonden 'op Wezel', maar wellicht komt het door het volgende zinnetje dat alsmaar in mijn hoofd bleef hangen; 'mensen met verstand wonen hier niet en anderen zoeken er niet naar planten....?'

Literatuur

Rompae, Delvosalle 1979, Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, Meise.

Berten, 1993, Limburgse Plantenatlas, Hasselt?.

Langhe et al. 1995, Flora van België ....., Meise.

Thlaspi caerulescens - Zinkboerenkers

Botanische inventaris Attenhove - De Beemden, 3 april 2004

Erik Molenaar

Deelnemers : Erik Molenaar,
Nico Wysmantel; Geert Andries; Jules Robijns; Frank Simons; Mieke Bens; Karine Molein; Rudy Van Look; Steven Keteleer

Attenhove (hok e6-52-21) is een deelgemeente van Landen, waar - in het Haspengouws plateau -vooral ruimte voor landbouw is voorzien. Natuurpunt afdeling Gete-Velpe beheert hier een natuurgebied dat oorspronkelijk was ingericht als recreatiegebied, maar waar de gemeente toch een deel van de ruimte heeft voorzien voor natuurbehoud en educatie door samenwerking met de vereniging.

Recreatie betekent hier vooral vissen en De Beemden bestaan dan ook voor het merendeel uit visvijvers, allen gelegen in de komgronden van de Molenbeek, die in bepaalde jaren flink buiten de oevers treedt en samen met het alluvium de meststoffen van de omliggende landbouwgronden achterlaat. Er heeft zich een schietwilgbroekbos en rietland ontwikkeld waarin een aantal soorten uit de streek een veilig heenkomen konden vinden. Daar het gebied met klassieke groenvoorzieningen is omgeven verschijnen sommige exoten en cultivars waar ze niet gewenst zijn. Een hele serie sierlijke kweekrozen die wij tegenkwamen staan dan ook niet op onze lijst. *Lonicera pileata* is een voorbeeld dat wij zelfs op de kerkhofmuren zagen verschijnen.

Wij volgden met onze gids - Jules Robijns – langs het daar aangelegde wandelpad om de natuur zo weinig mogelijk te storen.

De Fongroep met vooraan Frank Simons.

Bespreking

Onze excursie vertrekt aan de Kerk. Na een kort bezoek aan de begraafplaats - waar we o.a. *Cotoneaster*, *Chamaecyparis pisifera* en *Lonicera pileata* zagen uitzaaien op onverwachte plaatsen en we de klassieke gif-resistente flora konden noteren - doorsnuffelden we het centrum en de landelijke omgeving. Op oude muurtjes troffen we Steenbreekvaren en Muurvaren aan. Er was heel wat schrale en minder schrale flora dat op beschutte plaatsen reeds bloeide of verscheen. Op een hooggelegen weilandje (dicht bij de kerk) troffen we Knolboterbloem aan. Vreemde ereprijs en *Triticum* waren van de partij.

Een deel van het natuurgebied werd destijds opgehoogd met stort van de gemeente en aangeplant. Hier heeft zich een ruig grasland ontwikkeld met zoomsoorten als Hokjespeul, Bermooievaarsbek en Klein kaasjeskruid. Door laat te maaien kunnen deze soorten goed stand houden. Op de laaggelegen delen ontwikkelde bos en struweel op natte zeer rijke bodem, met o.a. Dotterbloem, Keverorchis, Slanke sleutelbloem en Gelderse roos. We bezochten ook een met schapen begraasd hellend Kamgrasland met hoge potenties door kweldruk.

Aan de ingang van het natuurgebied troffen wij een merkwaardig solitair relict van een grote *Polgonaceae*. Na enig zoeken vonden wij de verse, bijbehorende waterzuringachtige bladeren. Wat opviel was de asymmetrische bladvoet, die typisch is voor *Rumex x heterophyllus* ! Deze bastaard (*R. aquaticus x hydrolapathum*) komt zeer zeldzaam voor in het Westelijk Maasdistrict en wordt verantwoordelijk geacht voor het verdwijnen van Paardenzuring - één der ouders - uit onze streken.

Slot

Een zeer interessant landschap waarin De Beemden hopelijk kans krijgen uit te breiden naar de aanpalende percelen. Er werden 192 taxa waargenomen, waarvan sommige bijzonder belangwekkend voor de wetenschap. Wij raden aan het broekbos eens grondig te inventariseren op Bryofyten en Lichenen, omdat ook daaronder bijzonder veel merkwaardige soorten (niet in lijst) opvielen.

Overzichtslijst van de taxa

Taxon (opmerkingen)

<i>Acer campestre</i>	<i>Angelica sylvestris</i>	
<i>Acer pseudoplatanus</i>	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	
<i>Achillea millefolium</i>	<i>Anthriscus sylvestris</i>	
<i>Adoxa moschatellina</i>	<i>Apium nodiflorum</i>	
<i>Aegopodium podagraria</i>	<i>Arabidopsis thaliana</i>	
<i>Agrostis capillaris</i>	<i>Arctium minus</i>	
<i>Agrostis stolonifera</i>	<i>Arenaria serpyllifolia</i>	
<i>Alisma plantago-aquatica</i>	<i>Arrhenatherum elatius</i>	
<i>Alliaria petiolata</i>	<i>Artemisia vulgaris</i>	
<i>Allium vineale</i>	<i>Asplenium ruta-muraria</i>	(op
<i>Alnus glutinosa</i>	verschillende bakstenen muren)	
<i>Alopecurus pratensis</i>		

<i>Asplenium trichomanes</i> (op een bakstenen muur)	<i>Filipendula ulmaria</i>
<i>Astragalus glycyphyllos</i>	<i>Fraxinus excelsior</i>
<i>Athyrium filix-femina</i>	<i>Fumaria officinalis</i>
<i>Ballota nigra</i> subsp. <i>meridionalis</i>	<i>Galanthus nivalis</i>
<i>Bellis perennis</i>	<i>Galium aparine</i>
<i>Bromus hordeaceus</i>	<i>Geranium dissectum</i>
<i>Bromus sterilis</i>	<i>Geranium molle</i>
<i>Caltha palustris</i>	<i>Geranium pusillum</i>
<i>Calystegia sepium</i>	<i>Geranium pyrenaicum</i>
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	<i>Geranium robertianum</i>
<i>Cardamine flexuosa</i>	<i>Geum urbanum</i>
<i>Cardamine hirsuta</i>	<i>Glechoma hederacea</i>
<i>Cardamine pratensis</i>	<i>Hedera helix</i>
<i>Carduus crispus</i>	<i>Heracleum sphondylium</i>
<i>Carex acutiformis</i>	<i>Hypericum dubium</i>
<i>Carex disticha</i>	<i>Juncus articulatus</i>
<i>Carex hirta</i>	<i>Juncus effusus</i>
<i>Carex riparia</i>	<i>Juncus inflexus</i>
<i>Centaurea thuillieri</i>	<i>Lactuca serriola</i>
<i>Cerastium fontanum</i>	<i>Lamium album</i>
<i>Cerastium glomeratum</i>	<i>Lamium amplexicaule</i>
<i>Chaerophyllum temulum</i>	<i>Lamium purpureum</i>
<i>Chamaecyparis pisifera</i> (zaailing op kerkhof)	<i>Lapsana communis</i>
<i>Chelidonium majus</i>	<i>Lathyrus pratensis</i>
<i>Cirsium arvense</i>	<i>Lemna minor</i>
<i>Cirsium palustre</i>	<i>Linaria vulgaris</i>
<i>Cirsium vulgare</i>	<i>Listera ovata</i>
<i>Conyza canadensis</i>	<i>Lolium perenne</i>
<i>Coronopus didymus</i>	<i>Lonicera pileata</i> (verwilderd uit aanplanting op kerkhofmuur)
<i>Corylus avellana</i>	<i>Lotus pedunculatus</i>
<i>Crataegus monogyna</i>	<i>Lychnis flos-cuculi</i>
<i>Cymbalaria muralis</i>	<i>Mahonia aquifolium</i>
<i>Cynosurus cristatus</i>	<i>Malus sylvestris</i> sub sp. <i>mitis</i>
<i>Dactylis glomerata</i>	<i>Malva neglecta</i>
<i>Daucus carota</i>	<i>Matricaria discoidea</i>
<i>Deschampsia cespitosa</i>	<i>Melilotus albus</i>
<i>Dryopteris carthusiana</i>	<i>Mentha aquatica</i>
<i>Dryopteris filix-mas</i>	<i>Mentha suaveolens</i>
<i>Epilobium ciliatum</i>	<i>Mercurialis annua</i>
<i>Epilobium hirsutum</i>	<i>Moehringia trinervia</i>
<i>Equisetum palustre</i>	<i>Myosotis arvensis</i>
<i>Erophila verna</i>	<i>Myosoton aquaticum</i>
<i>Euonymus europaeus</i>	<i>Nasturtium microphyllum</i>
<i>Euphorbia lathyrus</i>	<i>Papaver argemone</i>
<i>Euphorbia peplus</i>	<i>Papaver dubium</i>
<i>Fallopia japonica</i>	<i>Papaver rhoeas</i>
<i>Festuca arundinacea</i>	<i>Phalaris arundinacea</i>
<i>Festuca rubra</i>	<i>Phragmites australis</i>
	<i>Pimpinella major</i>

<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i>	<i>Senecio jacobaea</i>
<i>Poa annua</i>	<i>Senecio vulgaris</i>
<i>Poa pratensis</i> sub sp. <i>angustifolia</i> (op oude muur)	<i>Sinapis arvensis</i>
<i>Poa pratensis</i> sub sp. <i>pratensis</i>	<i>Sisymbrium officinale</i>
<i>Poa trivialis</i>	<i>Solanum dulcamara</i>
<i>Potentilla reptans</i>	<i>Sonchus asper</i>
<i>Primula elatior</i>	<i>Sonchus oleraceus</i>
<i>Prunella vulgaris</i>	<i>Sorbus aucuparia</i> (1 ex in vork van Schietwilg)
<i>Prunus avium</i>	<i>Stachys sylvatica</i>
<i>Prunus laurocerasus</i> (1 ex in vork van Schietwilg)	<i>Stellaria media</i>
<i>Prunus spinosa</i>	<i>Symphytum officinale</i>
<i>Pulicaria dysenterica</i>	<i>Tanacetum vulgare</i>
<i>Ranunculus acris</i>	<i>Taraxacum</i> sectie <i>Erythrospema</i>
<i>Ranunculus bulbosus</i> (dikke pol in weirand nabij dorpscentrum)	<i>Taraxacum</i> sectie <i>Subvulgaria</i>
<i>Ranunculus ficaria</i>	<i>Trifolium pratense</i>
<i>Ranunculus repens</i>	<i>Trifolium repens</i>
<i>Ranunculus sardous</i> (in kaal weiland)	<i>Triticum</i> (uit zaad langs weg)
<i>Ranunculus sceleratus</i>	<i>Tussilago farfara</i>
<i>Ribes rubrum</i>	<i>Typha latifolia</i>
<i>Rosa canina</i>	<i>Ulmus minor</i>
<i>Rubus caesius</i>	<i>Urtica dioica</i>
<i>Rubus</i> sectie <i>Rubus</i>	<i>Urtica urens</i>
<i>Rumex acetosa</i>	<i>Valeriana repens</i>
<i>Rumex crispus</i>	<i>Verbascum thapsus</i>
<i>Rumex obtusifolius</i>	<i>Veronica arvensis</i>
<i>Rumex x heterophyllus</i> (1 ex langs Molenbeek aan ingang Reservaat)	<i>Veronica beccabunga</i>
<i>Rumex x pratensis</i>	<i>Veronica chamaedrys</i>
<i>Sagina procumbens</i>	<i>Veronica hederifolia</i> subsp. <i>hederifolia</i>
<i>Salix alba</i>	<i>Veronica hederifolia</i> subsp. <i>lucorum</i>
<i>Salix caprea</i>	<i>Veronica peregrina</i>
<i>Salix cinerea</i>	<i>Veronica persica</i>
<i>Sambucus nigra</i>	<i>Veronica serpyllifolia</i>
<i>Scirpus sylvaticus</i>	<i>Viburnum opulus</i>
<i>Scrophularia auriculata</i>	<i>Vicia hirsuta</i>
<i>Scrophularia nodosa</i>	<i>Vicia sativa</i>
<i>Sedum acre</i>	<i>Vinca major</i> verwilderd
	<i>Viola odorata</i>

Botanische inventaris Orp-le-Grand - Orp-le-Petit, 3 april 2004

Erik Molenaar

Deelnemers : Erik Molenaar; Nico Wysmantel; Geert Andries; Mieke Bens; Karine Molein; Rudy Van Loock; Steven Keteleer.

Vlak over de taalgrens ligt het mooie Brabantse dorpje Orp-le-Grand met de gehucht Orp-le-Petit in het IFBL-hok f5-18-44. Hier maken we een mooie tocht van uit het

gehucht door holle wegen naar het plateau en zo terug langs de vallei van de Kleine Gete (hier Jaunche geheten) waarbij de verlaten krijtgroeven (reserve naturel) mee onder de loep wordt genomen.

Bespreking

In het dorpje groeien op een muurtje laag tegen het water van de Kleine Gete Vederesdoom, Bermooievaarsbek en Kandelaartje. Voorts zien we Muur- en Steenbreekvaren, Grove varkenskers en Triticum. De holle weg die ons uit het dorp leidt is rijkelijk voorzien van bosflora. Overal valt Gulden boterbloem op, dat net in bloei komt.

Naast kruiden als Bosanemoon, facies Gevlekte aronskelk, Eikvaren, Vingerhelmbloem, Muurhavikskruid, Boskortsteel en heel wat Muskuskruid, gedijt er boven Kardinaalsmuts, Echte Vogelkers en Ruwe iep. Er staat zelfs een exemplaar Buxus. Overal liggen dikke blokken Landeniaan zandsteen, tot ver op het plateau.

De veldleeuwerik zingt zijn hoogste lied over de kale akkers. Aan de Kleine Gete vinden we op oever en in het water o.a. Slanke waterkers, Bittere veldkers, Zompvergeet-mij-nietje en Moesdistel. Langs een verlaten spoorweg met opnieuw veel Vingerhelmbloem bereiken we de groeven. In een oase van stilte dalen we af tot aan het water, waarin o.a. Bronmos aanwezig is. Op de hellingen noteren we o.a. Wollige sneeuwbal, Donderkruid, Wilde marjolein en Tongvaren.

Slot

Ondanks de toenemende bebouwing kan er hier nog heel wat bijzonders gevonden worden omdat de holle wegen nog redelijk intact gebleven zijn. Met 168 soorten hebben wij lang niet alles genoteerd wat er in het voorjaar te zien is.

Overzichtslijst van de taxa

Taxon (opmerkingen)

<i>Acer negundo</i>	<i>Asplenium scolopendrium</i> (enkele ex, in de krijtgroeven)
<i>Acer platanoides</i>	<i>Asplenium trichomanes</i>
<i>Acer pseudoplatanus</i>	<i>Astragalus glycyphyllos</i>
<i>Adoxa moschatellina</i>	<i>Atriplex patula</i>
<i>Aegopodium podagraria</i>	<i>Barbarea stricta</i>
<i>Alliaria petiolata</i>	<i>Bellis perennis</i>
<i>Allium vineale</i>	<i>Brachypodium sylvaticum</i>
<i>Alopecurus myosuroides</i>	<i>Bromus sterilis</i>
<i>Anemone nemorosa</i>	<i>Bryonia dioica</i>
<i>Angelica sylvestris</i>	<i>Buxus sempervirens</i> (1 ex in holle weg)
<i>Arabidopsis thaliana</i>	<i>Capsella bursa-pastoris</i>
<i>Arctium minus</i>	<i>Cardamine amara</i>
<i>Arrhenatherum elatius</i>	<i>Cardamine hirsuta</i>
<i>Artemisia vulgaris</i>	<i>Carduus crispus</i>
<i>Arum maculatum</i>	<i>Carex sylvatica</i>
<i>Asplenium ruta-muraria</i>	

<i>Carpinus betulus</i>	<i>Lamium galeobdolon</i>	<i>sub sp.</i>
<i>Cerastium fontanum</i>	<i>Argentatum</i>	(massaal nabij tussen groeve en gehucht Orp le Petit)
<i>Cerastium glomeratum</i>	<i>Lamium galeobdolon</i>	<i>sub sp.</i>
<i>Chaerophyllum temulum</i>	<i>montanum</i>	
<i>Chelidonium majus</i>	<i>Lamium purpureum</i>	
<i>Cirsium arvense</i>	<i>Lapsana communis</i>	
<i>Cirsium oleraceum</i>	<i>Leucanthemum vulgare</i>	
<i>Cirsium vulgare</i>	<i>Linaria vulgaris</i>	
<i>Clematis vitalba</i>	<i>Lolium perenne</i>	
<i>Conyza canadensis</i>	<i>Lotus corniculatus</i>	<i>subsp. corniculatus</i>
<i>Cornus sanguinea</i>	<i>Matricaria recutita</i>	
<i>Coronopus squamatus</i>	<i>Medicago arabica</i>	
<i>Corydalis solida</i>	<i>Melilotus albus</i>	
<i>Corylus avellana</i>	<i>Mercurialis annua</i>	
<i>Crataegus monogyna</i>	<i>Moehringia trinervia</i>	
<i>Cruciata laevipes</i>	<i>Myosotis arvensis</i>	
<i>Cymbalaria muralis</i>	<i>Myosotis cespitosa</i>	
<i>Dactylis glomerata</i>	<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	<i>sub sp.</i>
<i>Deschampsia cespitosa</i>	<i>pseudonarcissus</i>	
<i>Dryopteris filix-mas</i>	<i>Nasturtium microphyllum</i>	
<i>Elymus repens</i>	<i>Origanum vulgare</i>	
<i>Epilobium hirsutum</i>	<i>Papaver dubium</i>	
<i>Erophila verna</i>	<i>Papaver rhoeas</i>	
<i>Euonymus europaeus</i>	<i>Phragmites australis</i>	
<i>Eupatorium cannabinum</i>	<i>Plantago major</i>	<i>subsp. major</i>
<i>Euphorbia helioscopia</i>	<i>Poa annua</i>	
<i>Fallopia japonica</i>	<i>Poa nemoralis</i>	
<i>Festuca arundinacea</i>	<i>Polygonum aviculare</i>	
<i>Festuca gigantea</i>	<i>Polypodium vulgare</i>	
<i>Festuca rubra</i>	<i>Potentilla anserina</i>	
<i>Filipendula ulmaria</i>	<i>Prunus avium</i>	
<i>Fragaria vesca</i>	<i>Prunus padus</i>	
<i>Fraxinus excelsior</i>	<i>Prunus spinosa</i>	
<i>Fumaria officinalis</i>	<i>Quercus robur</i>	
<i>Galanthus nivalis</i>	<i>Ranunculus auricomus</i>	
<i>Galium aparine</i>	<i>Ranunculus ficaria</i>	
<i>Geranium dissectum</i>	<i>Ranunculus repens</i>	
<i>Geranium molle</i>	<i>Ranunculus sceleratus</i>	
<i>Geranium pyrenaicum</i>	<i>Ribes nigrum</i>	
<i>Geranium robertianum</i>	<i>Ribes nigrum</i>	
<i>Geum urbanum</i>	<i>Ribes uva-crispa</i>	
<i>Glechoma hederacea</i>	<i>Rosa arvensis</i>	
<i>Heracleum sphondylium</i>	<i>Rosa canina</i>	
<i>Hieracium murorum</i>	<i>Rumex crispus</i>	
<i>Hypericum dubium</i>	<i>Rumex obtusifolius</i>	
<i>Hypericum perforatum</i>	<i>Sagina procumbens</i>	
<i>Inula conyzae</i> (enkele ex in de groeve)	<i>Sambucus nigra</i>	
<i>Lactuca serriola</i>	<i>Saxifraga tridactylites</i>	
<i>Lamium album</i>	<i>Scrophularia nodosa</i>	
<i>Lamium amplexicaule</i>		

Sedum acre
Senecio vulgaris
Silene dioica
Sinapis arvensis
Solanum dulcamara
Sonchus asper
Sonchus oleraceus
Stachys sylvatica
Stellaria holostea
Stellaria media
Symphoricarpos albus var. *laevigatus*
Taraxacum sectie *Erythrosperma*
Taraxacum sectie *Subvulgaria*
Taxus baccata
Trifolium hybridum
Trifolium pratense
Trifolium repens

Triticum (in wegrand)
Ulmus glabra
Urtica dioica
Valeriana repens
Verbascum thapsus
Veronica arvensis
Veronica beccabunga
Veronica hederifolia sub sp. *hederifolia*
Veronica hederifolia sub sp. *lucorum*
Veronica peregrina
Veronica persica
Viburnum lantana
Viburnum opulus
Vinca minor
Viola arvensis
Viola odorata
Viola riviniana

Botanische excursies in Vorselaar en omgeving, 5 juni 2004

Erik Molenaar

Deelnemers : Geert Andries, Rudy Van Loock, Vera Tetsch, Louis Bertels, Fons Willems, Peter Van der Schoot en Erik Molenaar.

In het kader van 15 jaar Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud blikken we terug op merkwaardige vondsten. Vinger aan de Pols; want hoe zou het eigenlijk zijn met de speciale biotopen in Vorselaar en omgeving? Daarom volgen hier onder enkele besprekingen van o.a. de groeiplaats van Spits havikskruid en de massavegetatie van het verloren gewaand Korensla in Lichtaart, de vijvers in de Visbeekvallei en de Zandwinning te Vorselaar.

Bertels Louis en Van der Schoot Peter bij de vindplaats van Spits havikskruid

Bespreking

Niet alles in Vorselaar is villawijk of landbouwwoestijn. In de Voorkempen komen nog zandwegen voor, waar zich botanische juweeltjes schuilhouden. Eerst wandelen we achter de lintbebouwing het open landschap in.

Tussen twee voederkuilen wordt naarstig gespeurd naar merkwaardigheden. Zo staat Klein springzaad hier tussen de Greppelrus, en duikt de Virginische kruidkers op in het buitengebied. De afgedekte kuilen zijn ingezaaid met Triticale, waartussen Rogge opduikt. De veldweg is aan één zijde beplant met Valse acacia, wat een sterke verzuivering van de bemen tot gevolg heeft gehad. Dit zagen we tien jaar geleden niet. De populatie Spits havikskruid is van destijds 2 bloeiende planten naar een 50-tal bloeiende exemplaren uitgegroeid. De omvang belooft 2.5 meter op 0.5 meter tussen prikkeldraad en weg. We zamelen 1 plantje in voor de Plantentuin in Meise. In bijgaande lijstjes vind je na de opname van het Spits havikskruid een lijst van de soorten bij de voederkuilen, daarna de overige soorten.

We kijken nog even rond in de pasgemaaide natuurpercelen en vertrekken naar Lichtaart, waar Fons ons een evenzeer merkwaardige vegetatie laat zien. Korensla stond hier enkele jaren te voren eveneens op een voederkuil.

Deze zaken werden opgeruimd en het leek of de Korensla was verdwenen. Aan de andere kant van de weg ligt een zeer schraal hooiland, dat wordt nabeweid door enkele paarden. De dieren lopen de randen en de ingang behoorlijk open, zodat hier een schitterende pionervegetatie ontwikkelde, dit jaar met dominantie van Korensla, volop in bloei. Co-dominant waren Slofhak, Muizenstaartje en Eenjarige hartbloem. Daarnaast treden Klein tasjeskruid, Vogelpootje, Gewone reigersbek, Zandblauwtje enz. in mindere mate naar voor.

Voor het schuilhok in de wei zien we eveneens zo'n gemeenschap met echter nauwelijks Korensla. Hierin zaten o.a. Ruig haamos, Behaarde boterbloem, Rode schijnspurrie, Zandhoornbloem, Italiaans raaigras, Bochtige smele, Schapegras en een massa Boskruid.

In het zelfde km-hok lag nog een Korenbloemrijke biologische graanakker (Triticale) waarin opmerkelijk veel akkeronkruiden aanwezig waren; Eenjarige hardbloem, Rogge, Knopherik, Windhalm ,...

Na de middag bezoeken we de Zandwinning en Stortplaats Vaes te Vorselaar. Moeraswolfsklauw is er nauwelijks nog te vinden : een kormvorm wordt uiteindelijk opgemerkt. Kleine zonnedauw staat er nog overvloedig, in gezelschap van bloeiende Veelbloemige veldbies, een zeldzame Gevlekte orchis, en enkele planten Stekel- en Kruipbrem. In de droogvallende plassen kunnen wij een bijzondere waarneming doen: de Witte waterranonkel staat er in bloei. Deze Rodelijst-soort werd hier twintig jaar geleden ook vermeld, maar dan aan de overzijde van de snelweg. In de plassen treffen wij voorts Haaksterrenkroos in vrucht. Van de Glaskroos soorten hebben wij niets waargenomen. Opvallend is ook de verbreiding van Canadese kornoelje, dat zich op tientallen plaatsen uit zaad ontwikkeld had.

Tegen de stortplaats aan staat Heen te bloeien, en is Zwanebloem uitgebreid in twee populaties. Verder bloeien enkele neofyten als Rechte ganzerik, Bolletjesraket en Muurbloemmosterd. Zwarte mosterd is overvloedig in bloei aanwezig en ook reuzengrote Behaarde boterbloem. Merkwaardige vondst is ook jonge Balsempopulier, waarvan er verscheidene vrij reukloze scheuten aanwezig waren.

Tot slot kijken we rond in de Visbeekvallei, waar we enkele vijvers opzoeken waar we lang geleden Kruipend moerasschem en Glanzig fonteinkruid vonden. Het gebied is gekend voor zijn rijkdom aan libellen en waterjuffers. De vijvers zijn intussen wel aangekocht, maar de watervegetaties zijn verdwenen door overschaduwning en jarenlange bladval van aanpalende bossen. We hopen dat het beheerplan van de nieuwverworven percelen deze verdwenen Rodelijstsoorten terug zal brengen. Enkele percelen worden alvast begraasd door pony's. Op de oevers stond veel Stijve zegge en ook de loosbloeiende bastaard *Carex x proluxa*.

We nemen nog enkele opvallende gallen op Bijvoet mee. Ze zijn veroorzaakt door de Bladluis *Chyptosiphum artemissiae*.

Ontpoppende Grote keizerlibel op lisdodde

Slot

Het is duidelijk dat Vinger aan de Pols een belangrijk instrument is voor het natuurbehoud. Eenmalige vondsten hebben nu eenmaal een andere betekenis dan blijvende, uitbreidende of elders opduikende populaties. Hieronder een overzicht van de vondsten die dag.

Taxon - Nederlandse namen

Acer pseudoplatanus - Gewone esdoom

Achillea millefolium - Gewoon duizendblad

Aegopodium podagraria - Zevenblad

Agrostis stolonifera - Fioringras

Ajuga reptans - Kruipend zenegroen

Alisma plantago - aquatica - Grote waterweegbree

Alnus glutinosa - Zwarte els

Alopecurus geniculatus - Geknikte vossenstaart

Alopecurus pratensis - Grote vossenstaart
Angelica sylvestris - Gewone engelwortel
Anthoxanthum aristatum - Slofhak
Anthriscus sylvestris - Fluitenkruid
Apera spica - venti - Grote windhalm
Aphanes inexpectata - Kleine leeuwenklauw
Arabidopsis thaliana - Zandraket
Arenaria serpyllifolia - Zandmuur
Arnoseris minima - Korensla
Arrhenatherum elatius - Glanshaver
Artemisia vulgaris - Bijvoet
Barbarea stricta - Stijf barbarakruid
Betula alba - Zachte berk
Bidens frondosa - Zwart tandzaad
Brassica nigra - Zwarte mosterd
Bromus hordeaceus - Zachte dravik
Bromus sterilis - IJle dravik
Butomus umbellatus - Zwanebloem
Callitriche hamulata - Haaksterrenkroos
Calystegia sepium - Haagwinde
Capsella bursa - pastoris - Gewoon herderstasje
Cardamine pratensis - Pinksterbloem
Carex elata - Stijve zegge
Carex x prolixa - ...
Centaurea cyanus - Korenbloem
Centaurea subg. Jacea - Knoopkruid
Cerastium fontanum - Gewone hoornbloem
Cerastium semidecandrum - Zandhoornbloem
Ceratophyllum demersum - Grof hoornblad
Chenopodium album - Melganzenvoet
Chenopodium rubrum - Rode ganzenvoet
Cirsium arvense - Akkerdistel
Cirsium palustre - Kale jonker
Cirsium vulgare - Speerdistel
Coincya monensis - Muurbloemmosterd
Conyza canadensis - Canadese fijnstraal
Cornus sericea - ...
Coronopus didymus - Kleine varkenskers

Cytisus scoparius - Gewone brem
Dactylis glomerata - Gewone kropaar
Dactylorhiza maculata - Gevlekte orchis
Deschampsia flexuosa - Bochtige smele
Drosera intermedia - Kleine zonnedauw
Dryopteris carthusiana - Smalle stekelvaren
Duchesnea indica - Schijnaardbei
Elymus repens - Kweek
Epilobium parviflorum - Viltige basterdwederik
Epipactis helleborine - Brede wespeorchis
Equisetum fluviatile - Holpijp
Erodium cicutarium subsp. cicutarium - Gewone reigersbek
Erophila verna - Vroegeling
Eupatorium cannabinum - Koninginnenkruid
Fallopia convolvulus - Zwaluw tong
Festuca filiformis - Fijn schapegras
Festuca rubra - Rood zwenkgras
Filipendula ulmaria - Moerasspirea
Fraxinus excelsior - Gewone es
Galeopsis tetrahit - Gewone hennepnetel
Galium aparine - Kleefkruid
Galium mollugo - Glad walstro
Galium uliginosum - Ruw walstro
Genista anglica - Stekelbrem
Genista pilosa - Kruipbrem
Geranium dissectum - Slipbladige ooievaarsbek
Geranium pusillum - Kleine ooievaarsbek
Glechoma hederacea - Hondsdraf
Glyceria fluitans - Mannagras
Glyceria maxima - Liesgras
Gnaphalium uliginosum - Moerasdroogbloem
Heracleum sphondylium - Gewone berenklaauw
Hieracium lactucella - Spits havikskruid
Hieracium umbellatum - Schemhavikskruid
Holcus lanatus - Gestreepte witbol
Holcus mollis - Gladde witbol

Hypochoeris radicata - Gewoon biggekruid
Impatiens parviflora - Klein springzaad
Iris pseudacorus - Gele lis
Jasione montana - Zandblauwtje
Juncus articulatus - Zomprus
Juncus bufonius - Greppelrus
Juncus effusus - Pitrus
Lactuca serriola - Kompassla
Lamium album - Witte dovenetel
Lamium purpureum - Paarse dovenetel
Lapsana communis - Akkerkool
Lathyrus pratensis - Veldlathyrus
Lemna minor - Klein kroos
Leontodon autumnalis - Vertakte leeuwentand
Lepidium virginicum - Amerikaanse kruidkers
Leucanthemum vulgare - Margriet
Linaria vulgaris - Masbekje
Lolium multiflorum - Italiaans raaigras
Lolium perenne - Engels raaigras
Lonicera periclymenum - Wilde kamperfoelie
Lotus pedunculatus - Moerasrolklaver
Luzula campestris - Gewone veldbies
Luzula multiflora - Veelbloemige veldbies
Lychnis flos-cuculi - Echte koekoeksbloem
Lycopodiella inundata - Moeraswolfsklauw
Lycopus europaeus - Wolfspoot
Lysimachia nummularia - Penningkruid
Lythrum salicaria - Grote kattenstaart
Malva neglecta - Klein kaasjeskruid
Matricaria discoidea - Schijfkamille
Matricaria maritima subsp. inodora - Reukeloze kamille
Matricaria recutita - Echte kamille
Medicago lupulina - Hopklaver
Mentha aquatica - Watermunt
Molinia caerulea - Pijpenstrootje
Myosotis scorpioides - Moerasvergeet - mij - nietje
Myosoton aquaticum - Watermuur
Myosurus minimus - Muizenstaart
Nasturtium microphyllum - Slanke waterkers
Oenanthe aquatica - Watertorkruid
Ornithopus perpusillus - Klein vogelpootje
Papaver rhoeas - Grote klaproos
Phleum pratense - Gewoon timoteegras
Phragmites australis - Riet
Plantago major subsp. major - ...
Poa annua - Straatgras
Poa pratensis - Veldbeemdgras
Poa trivialis - Ruw beemdgras
Polygonum aviculare - Varkensgras
Polygonum hydropiper - Waterpeper
Polygonum lapathifolium - Beklierde duizendknoop
Polygonum persicaria - Perzikkruid
Populus balsamifera - ...
Populus tremula - Ratelpopulier
Potamogeton berchtoldii - Klein fonteinkruid
Potamogeton crispus - Gekroesd fonteinkruid
Potentilla anserina - Zilverschoon
Potentilla recta - Rechte ganzerik
Prunella vulgaris - Gewone brunel
Prunus serotina - Amerikaanse vogelkers
Quercus robur - Zomereik
Ranunculus acris - Scherpe boterbloem
Ranunculus ololeucos - Witte waterranonkel
Ranunculus repens - Kruipende boterbloem
Ranunculus sardous - Behaarde boterbloem
Ranunculus trichophyllus - Kleine waterranonkel
Raphanus raphanistrum - Knopherik
Rapistrum rugosum - Bolletjesraket
Robinia pseudoacacia - Gewone robinia
Rorippa islandica - ...
Rubus fruticosus - ...
Rumex acetosa - Veldzuring
Rumex acetosella - Schapezuring
Rumex obtusifolius - Ridderzuring
Rumex x pratensis - ...
Sagina procumbens - Liggende vetmuur
Salix aurita - Geoorde wilg

Salix x capreola - ...
Sambucus nigra - Gewone vlier
Scirpus maritimus - Heen
Scleranthus annuus - Eenjarige
hardbloem
Scrophularia nodosa - Knopig
helmkruid
Secale cereale - Rogge
Senecio jacobaea - Jakobs kruiskruid
Senecio sylvaticus - Boskruiskruid
Silene dioica - Dagkoekoeksbloem
Sinapis arvensis - Herik
Sisymbrium officinale - Gewone raket
Sonchus oleraceus - Gewone
melkdistel
Sorbus aucuparia - Wilde lijsterbes
Spergula arvensis - Gewone spurrie
Spergularia rubra - Rode schijnspurrie
Stellaria graminea - Grasmuur
Stellaria holostea - Grote muur
Stellaria media - Vogelmuur

Symphytum officinale - Gewone
smeerwortel
Taraxacum sectie Subvulgaria -
Gewone paardebloem
Teesdalia nudicaulis - Klein tasjeskruid
Teucrium scorodonia - Valse salie
Trifolium dubium - Kleine klaver
Trifolium pratense - Rode klaver
Trifolium repens - Witte klaver
Triticum x - 'Triticale'
Urtica dioica - Grote brandnetel
Urtica urens - Kleine brandnetel
Valeriana repens - Echte valeriaan
Veronica arvensis - Veldereprijs
Veronica beccabunga - Beekpunge
Veronica serpyllifolia - Tijmeprijs
Vicia cracca - Vogelwikke
Vicia hirsuta - Ringelwikke
Vicia sativa - Voederwikke
Viola arvensis - Akkerviooltje
Viola tricolor - Driekleurig viooltje

Voorjaar in de Cantal, FON 10 - 17 april 2004
In het klein hartje van het Vulkaanpark

Erik Molenaar

10 april: Heenreis

Om 7 uur ging het gros der floristen met het busje langs Boom om er de rest van de groep op te pikken en de lading te verdelen over de twee wagens.

In Parijs gaat het traag, en we zien er Tengere distel en Kruldistel, Pijlkruidkers en een overvloed aan Gulden sleutelbloem. Onderweg stoppen we enkele malen waarbij in Sologne - op de air de l'Etang du Marais - de flora op kiezelhoudende bodem wordt bekeken. Een grote massa Dwerggras staat er te bloeien in gezelschap van Struikhei, Klein bronkruid, Viltganzerik, Dwergviltkruid en Tasjeskruid.

Op de parking achter Clermont-Ferrand vindt de andere groep *Muscari atlanticum* (*Muscari racemosum* (L.) DC. non Mill.) in bloei.

Hoewel wij elkaar kwijt spelen in de opstoppingen rond Parijs komen we samen aan in Le Claux. Daar zien we de sneeuw op de hoogten liggen. We eten gezamenlijk warme pasta met thuisbereide tomatensaus.

11 april: Omgeving gîte de Lascourt, Lac en Cascade du Sartre, Cascade de la Roche, Brésouilles, Apchon

Aan het Lac du Sartre - een droogvallend stuwmeertje - maken we een klein toertje. De lente is er nauwelijks begonnen, maar het water zit vol kikkerdril en langs de kant ligt het vol sterrenschot.

We vinden hier o.a. Wollige distel, een Vrouwenmantel, Holpijp, Adderwortel, een parelgras en Wilde akelei. In de houtkanten groeit Gevlekte aronskelk, Aardbeiganzerik, Kleine pimpernel, Stinkend nieskruid. Op oude muurtjes staat een boel Noordse streepvaren samen met zonneroosjes, Blaasvaren, Zwartsteel en Voorjaarsganzerik.

De weg leidt ons verder richting waterval waarbij we nog tijm met duidelijke citroengeur, Bosbingelkruid, Mannetjesorchis en Vingerhelmbloem vinden.

Aan de Cascade du Sartre stort het water over het eruptieve gesteente. In de beschutting staat Gevlekt longkruid, Paarbladig goudveil en Bergbeemdgras, benevens rozetten van hyacinten en narcissen. Even verder bereiken we de grotere Cascade de la Roche, met aan de rand verzurende graslanden met Struikhei, Trosgamander, Betonie, Adderwortel en vleugeltjesbloem.

Brésouilles ligt wat meer stroomafwaarts aan de ruisseau de Brésouilles en het wordt bewolkt en kil. We zien er nog Glanzige ooievaarsbek, Mannetjesorchis, Betonie, Slanke sleutelbloem, Vingerhelmbloem en Verspreidbladig goudveil.

Apchon is een stemmig Auvergnedorpje, geflankeerd door enkele mooie basalt massieven. We beklimmen het massief van 'El Cheylet' bekroond met een gietijzeren Madonna waar een vreemde pin voor kaarsen op het hoofd is gezet. Vanaf de open top hebben we een prachtig zicht op de weidse omgeving.

Tussen de dikke pakken Gevinde kortsteel vinden we orchisrozetten. Op het basalt groeit Granietmos, Grijs bisschopsmuts en Muursterretje. Verder Pluimstaartmos en Buizerdmos. De ruïne van het middeleeuws kasteel onthult nog Valeriana tripteris, met hartvormige grondstandige blaadjes en driedelige stengelbladeren.

12 april: Le Claux, Etang de Lascourt

Van de Gîte de Lascourt gaan we te voet langs het Etang de Lascourt naar Le Claux en keren terug langs een bospad. Het is koud, winderig en bewolkt. Op het plateau grazen drachtige paarden en ezels. De Rode wouw komt erg dichtbij. We zien Boom- en Veldleeuwerik, Buizerd en Zwarte ooievaar. In de vijvers groeit Schildereprijs, Knolrus, Drijvend fonteinkruid en Mannagrass. Er rondom staat nog een carlina, Glanzige ooievaarsbek en een tijm. Tijdens de afdaling naar Le Claux zien we Bergboerenkers in volle bloei naast pas ontluikende flora van zowel basisch als zuur substraat.

In bermen en steilkanten staat het vol Knolsteenbreek, Etagemos, Buizerdmos en Veenknikmos. Aan de kerk staat het Wit viooltje volop in bloei, met heel wat blauwe exemplaren. Langs een holle weg stijgen we terug naar de Gîte, langs het mooi bloeiend Verspreidbladig goudveil en Voorjaarshelmbloem, narcissen, zonneroosjes en vele soorten orchideeën. In de namiddag is het warmer en zonnig en rusten we uit met een prachtig vergezicht op de besneeuwde top van de Puy Mary.

Het is op deze hoogte nog vrij vroeg op het jaar, zodat er weinig in bloei staat. Boeren beren hier wel zeer uitbundig de zelfs hoog gelegen weilanden. Tot slot van de dag wandelt een moedig groepje achter ons verblijf het Beukenbos in. Zelfs aan de voet van de Puy de la Tourte ligt er nog sneeuw.

Op smeltplekken zien we Blauwe bosbes, Muurhavikskruid, Struikhei, Wintergroen, Alpenla en Echte guldenroede. Het boreaal aspect komt vooral tot uiting in de enorme rijkdom aan lichenen.

Baardmossen van 30 cm zijn geen uitzondering. Opvallende planten in het beukenbos zijn hier verder Spaanse hyacint, Mannetjesorchis, Bosanemoon, Esp, Taxus, Hulst, zonneroosjes, Thujamos en Etagemos. Op het plateau boven de boomgrens treffen we een borstelgrasland met een aantal ondiepe plassen, nog bijna volledig in sneeuwtapijt gehuld. Toch vallen Blauwe zegge en Dotterbloem al op.

Het avondmaal is gebaseerd op een 'Trufade', met een hele keur van rauwkost.

13 april: Suc Gros (le Peylat), St.-Hippolyte

Zeer mooi weer. Vertrek van uit de Gîte naar Suc Gros (le Peylat), langs de GR 400. We passeren eerst het Bois de la Bragouse. Er ligt nog veel sneeuw, maar op het plateau is zelfs het pad nog ondergesneeuwd. Schitterend zicht op de Puy de la Tourte en op het andere dal met het dorp Le Falgoux. Tijdens de afdaling bemerken we in het bos open plekken met (relicten van) Gele gentiaan, veel Blauwe bosbes, Kruipbrem en Struikhei. 's Middags zijn we weer in de Gîte voor het middagmaal. Daarna rijden we naar St.-Hippolyte. Op de begraafplaats staat op een muurtje Randjesbloem, Wit viooltje en Grote muur. We dalen af naar Le moulin de Léonard waar we in een ontsluiting van graniet Echte guldenroede, Muizenootje, Kruipbrem, Gewoon appelmos en Eikvaren zien.

Er staan prachtige bekermossen en rendiemossen. We wandelen verder naar Rastoul waar een oude banoven (Four Banal) staat. Zelfde weg terug. We rijden verder naar het bedevaartsoord La Fonte Sainte Chapelle en naar Ribeyrolles voor een vroegmiddeleeuws kruis. Onderweg zien we zaken als Gevlekt longkruid, Bitter barbarakruid, Purperorchis, Voorjaarsganzerik en Aardbeiganzerik. In een kwelzone staat Bittere veldkers. We avondmalen in Restaurant 'El Peyre Arse', lekker en niet te duur.

14 april: Riom ès Montagnes, Chastel Marlhac

De ochtendstond heeft sneeuw in de mond! Alles is ondergesneeuwd. We vertrekken rond 10 uur naar Riom ès Montagnes, waar een 14-daagse markt staat waar we inkopen doen. Sfeervolle muziek en interessante kramen, een Romaanse kerk met fantastische kapitelen en interieurs houdt onze groep in zijn greep. Eén plant stond er in zaad : Kleefkruid in een ondergrondse lichtbak voor de kerk. We rijden verder naar Chastel Marlhac. Dit is een dorpje op een basaltkegel met kerkje, picknickplaats en weilanden. De muurtjes hier zijn begroeid met Rotsnavelkruid, Steenbreekvaren en zeer veel Veldsla. We volgen de basaltzuil aan de rand langs een afgrond van honderden meters. De bovenkant is lichtjes zuur; heide overgaand in grasland met veel Struikhei, opvallend veel Betonie en Franse aardkastanje.

Een massa harige éénbladige rozetten van wellicht Hartbladzonnebloem (*Doronicum pardalianches?*) scherpt onze verbazing.

Ook gezien : Stekelbrem, Voorjaarszegge, Grote bremraap, Brilkruid in volle bloei, Klein tasjeskruid, Zonneroosje, Tijm.

Het weer slaat om en het begint te regenen. Tot slot onderzoeken we de zuidelijke voet van het plateau, waar een rijker bos is ontstaan met veel Gevlekt longkruid, Vingerhelmbloem, verder Ruitbladige anemoon (*Isopyrum thalictroides*), Gewoon vingerhoedskruid, Bruine- en Mannetjesorchis, Sterhyacint en Stijve naaldvaren.

Boskrekkel en Boskakerlak zijn reeds actief. Een indrukwekkend beeld scheidt telkens Slechtvalk, waarvan een koppel beneden ons in de afgrond op jacht was, voorts Raaf en Zwarte wouw. Die avond koken we voor ons zelf een ratatouille met rijst.

15 april: Bort-les-Orgues

Bij het opstaan stroomt de regen neer. We maken een tocht naar Bort-les-Orgues. We stoppen aan de Rhue, een eind voor de monding in de Dordogne. Achter een aantal tuinen begint een pad langs de rivier. Op een zandige oeverwal heeft zich een prachtige bosflora ontwikkeld met Zevenbladige tandveldkers (*Cardamine/Dentaria heptaphylla*), Bleke schubwortel onder Gewone es, Daslook en Gele dovenetel. Op de helling vinden we veel Franse aardkastanje, reeds in bloei, Gulden sleutelbloem, Bosereprijs en Amandelwolfsmelk. Op de hogere heuvelhelling is het bos iets zuurder, met veel Bosviooltjes, Witte klaverzuring en Kamperfoelie. Op de muurtjes staat veel Tripmadam en ook wat Rotsnavelkruid. We volgen het bospad naar Abatt (spoorlijn) en keren terug langs dezelfde weg. We rijden naar het panoramapunt op de basaltorgels waar we eerst eten en daarna een toer maken op en onder de rotswand. De zon is weer van de partij en het wordt lekker wam.

Bij het afdalen van het nogal eentonige bospad treffen we een grote populatie Hondstand in bloei aan. Verder op blijken de graslanden er mee vol te staan. Het bos wordt kalkrijker op de westhelling. Onderweg vinden we nog Turkse lelie, Alpenbes, Eenbes en Heelkruid. Grote delen bosbodem zijn bedekt met Kleine maagdenpalm, waartussen niets anders groeit. We noteren verder nog Zwartsteel, Schubvaren, Muurvaren, Tongvaren, Blaasvaren Stijve naaldvaren en Gifsla.

Als we het bos verlaten en terug moeten stijgen treffen we bloeiende Mannetjesorchis en Bokkenorchis in knop.

Op een grasland met zuidhelling heeft zich een mooie vegetatie ontwikkeld met Zonneroosje, Driedistel, Verfbrem, Tijm, Voorjaarszegge, Pijlbrem, Gulden sleutelbloem, Gevinde kortsteel en Voorjaarsganzerik. In het terugrijden gaan we naar een weide met Witte crocus in Sergent om er nog enkele foto's te maken. Die avond worden we vergast op een tortilla-schotel met rauwkost allerhande.

16 april: Durfort

Opnieuw maken we een verre uitstap, over Mauriac naar de Dordogne. 's Middags bereiken we Durfort, ten zuiden van het stuwmeer 'Barrage de l'Aigle'. De steile valleiwanden zijn verbost en een cementfabriek in de buurt wijst op de aanwezigheid van basisch gesteente. De Meekrapvlinders zijn niet kieskeurig en dwarrelen over alle Galiumsoorten zowel als over *Rubia peregrina*.

Er staat Gifsla, Spekwortel en bloeiende Muisdoor. We volgen een steile bosweg naar het Chateau de Durfort, waar we een zuurder bos aantreffen, met veel ondergroei van Grote veldbies, Ruige veldbies en Bosanemoon, plaatselijk ook Knollathyrus en Trosvier. We verkennen nog enkele plaatsen verderop langs de Dordogne en sluiten deze voorjaarstocht af met een bezoek aan de Romaanse kerk te Cheylade.

Ecologische werkgroep Meanderland

Jan Dirkx

Reeds een aantal jaren wandelen enkele van onze actieve leden door de Kempische natuur met extra aandacht voor het hoe en waarom de verschillende levensvormen. Zij vormen de "Ecologische werkgroep". De voornaamste doelstellingen van deze groep zijn het maken van inventarisaties, de evaluatie van het natuurbeheer en last but not least het verzorgen van educatie.

Het voornaamste werkgebied van de "Ecologische werkgroep" betreft de eigen natuurreservaten en dit dan vooral ten behoeve van het beheer. Projecten buiten de reservaten kunnen sporadisch ook.

Tijdens de excursies van de werkgroep ligt de nadruk op het verzamelen van gegevens die, vooral vegetatiegegevens en dit op beheersniveau. Dit gebeurt telkens voor een groep van percelen die een gelijkaardig beheer krijgen, de zogenaamde beheereenheden. Op deze manier kan het beheer in de loop der jaren geëvalueerd worden.

Meer info is verkrijgbaar bij Jan Dirkx, Sijsjesstraat 9 2440 Geel (014/58 64 64 of 0479 42 68 74)

Even Voorstellen: Plantenwerkgroep Thalictrum

Jeannine Simonis

Een korte historiek: "In het voetspoor van Constant Van Haesendonck"

Midden 19° eeuw was het determineren van planten vooral een bezigheid van de hogere klasse, zowel geleerden als artsen en chirurgijnen. Niet zo vreemd, want uit hoofde van hun beroep zochten ze remedies in de kruidenrijkdom van de natuur. Niet alleen brachten ze planten op naam, ze verzamelden herbariummateriaal en wisselden samen met de remedies ook het herbarium uit of verkochten het aan andere botanisten.

In de provincie Antwerpen was het Constant Van Haesendonck, dorpsdokter in Tongerlo, die het grondgebied Westerlo, Oosterlo, Geel en Herentals actief was en er de planten op naam bracht. Het publiceren van deze flora gaf hem toegang tot de elite plantengroep van Meise. Hij wist 6000 à 7000 planten te beschrijven en

werd als ontdekker van onze Kempische flora beschouwd. In zijn eerste publicatie noteerde hij 1010 planten waarvan er 210 soorten en 50 variëteiten die nooit gecatalogeerd waren. Om praktische redenen klasseerde hij zijn planten volgens het stelsel van Linnaeus, wat hem nogal wat kritiek opleverde van de andere botanisten.. Zijn overlijden op 4 juli 1881 ging haast ongemerkt voorbij. In het Bulletin werd zijn dood vermeld samen met die van drie andere personen. Dat hij jarenlang in het bestuur had gezeteld, dat hij stichtend lid was en gepubliceerd had in het tijdschrift, er werd geen gewag van gemaakt. Zijn kleindochter beseftte de waarde niet van het reusachtig herbarium, dat Van Haesendonck naliet. Ze schonk de ene helft aan het pensioonaat van de Franciscanessen te Herentals, waar haar dochter studeerde, en de andere helft aan het College, waar haar zoon de humaniora volgde. Dit deel van het Herbarium bestond uit ongeveer 200 mappen en kwam terecht in de kasten van het 'Museum' van het Herentals college. Wegens plaatsgebrek verhuisde het Herbarium naar de zolder en bleef er jaren op een hoop in het stof liggen en vergeten. In juli 1991 (Steven Heylen) werd het mysterieus herbarium terug van de zolder gehaald en enig opzoekingswerk bracht uit dat de eigenaar Constant Van Haesendonck was en dat de man een en ander over Plantkunde geschreven had en zonder tot de grote autoriteiten te behoren, verdienstelijk werk op het gebied van de Botanica geleverd had. In 1992 werd het herbarium overgedragen aan de Nationale plantentuin van Meise. Belangrijk is het Herbarium omdat het ook plantmateriaal bevat van inmiddels verdwenen planten.

De laatste publicatie van Van Haesendonck ging over de vondst van een reusachtige *Thalictrum princeps* Dumont (= Pluimakelei) in een moeras te Oosterlo in juli 1864. Gezien de intensieve exploitatie van de turfputten voorspelde hij dat de soort met uitsterven bedreigd was.

Toen eind 2003 NP Geel-Meerhout, NP Dubbelloof en NP Nete&Aa het idee vormden om een gezamenlijke plantenwerkgroep op te starten, lag het voor de hand in een laattijdig eerbetoon aan Constant Van Haesendonck de werkgroep de naam *Thalictrum* te geven. Deze plant is uitgestorven en wij vinden wel af en toe *Thalictrum flavum* of Poelruit, door de mensen van Tongerlo ook "Snelgroeier" genaamd. Vermits de plant in grote aantallen voorkwam en zeer groot was, zal hij wel door Jan en Alleman zijn opgemerkt en een volksnaam toegekend. Naar die naam zijn we op zoek.

Werkingsdomein plantenwerkgroep

- inventarisatie flora op uurhokniveau
- wegberm inventarisatie
- Inventarisatie van de natuurgebieden: op perceelniveau op perimeter gebied
- monitoring
- naar aandachtsoorten, zeldzame en habitatsoorten
- op perceelniveau lijsten van de bedekkinggraad of de abundantiegraad, dit volgens de schaal van Braun-Blanquet maken

Kalender Plantenwerkgroep: Thalictrum 2004

Jeannine Simonis

Iedereen is welkom op de excursies van plantenwerkgroep Thalictrum. beginnelingen zullen steeds ingewerkt worden. De naamgeving van de planten op de excursies gebeurt steeds in het Nederlands

Van alle excursies wordt steeds een verslag gemaakt, iedereen die meegaat met de plantenwerkgroep ontvangt dit verslag. Van de gegevens van de natuurgebieden zal de conservator en de verantwoordelijke van natuurstudie steeds een volledig verslag ontvangen.

In dit verslag wordt steeds de Nederlandstalige en de wetenschappelijke plantennaam en tevens de ecologische groep van de plant volgens de standaardlijst van de Belgische vaatplanten; dit voor zijn jaarlijks monitoringsverslag.

Woensdagnamiddag 7 juli: plantenwerkgroep Olens Broek Olen

We bezoeken de "veenhoilandjes" met planten als veenpluis, draadrus en verschillende zeggesoorten.

Vertrek: 13h infobord Roerdompstraat Olen

Einde omstreeks 16h30

Meebrengen: loep, plantengids

Leiding: Eddy Vercammen 014/22 41 70

Zaterdagvoormiddag 10 juli Neerhelst

Inventaris van natuurgebied Neerhelst

Vertrek: 9h aan de kerk van Larum

Einde omstreeks 12h30

Meebrengen: loep, plantengids

Leiding: Jeannine Simonis 014/593165

Zaterdagvoormiddag 17 juli: Plantenwerkgroep Olens Broek Olen

Op de agenda staat een plantenronde op de hei waar we zoeken naar zonnedauw, sterzegge, moeraswolfsklauw e.a..

Vertrek: 9h infobord Roerdompstraat Olen

Einde omstreeks 12h30

Meebrengen: loep, plantengids

Leiding Eddy Vercammen 014/224170

Zaterdagvoormiddag 24 juli waterplanten Olen

Inventaris van de poelen in Olen in samenwerking met de poelen werkgroep

Vertrek om 9h aan de pastorie in Olen

Einde omstreeks 12h30

Meebrengen: loep en plantengids

Leiding schellens Louis 014/ 549016

Woensdagavond 27 juli Zammelsbroek
Poelen in Zammelsbroek
Vertrek om 19h aan de kerk van Zammel
Einde rond 22h
Meebrengen: loep, plantengids
Leiding: Jeannine Simonis 014/593165

Zaterdagvoormiddag 21 augustus bel
We bezoeken het gebied de bel
Vertrek: 9h aan de kerk van Bel
Einde omstreeks 12h30
Meebrengen: loep, plantengids
Leiding: Jeannine Simonis 014/593165

Zaterdagvoormiddag 28 augustus
We inventariseren de poelen op waterplanten in Oosterlo en Westerlo
Samenwerking met de poelenwerkgroep.
Vertrek om 9h aan de kerk van Oosterlo
Einde omstreeks 12h30
Meebrengen: loep en plantengids
Leiding schellens Louis 014/549016

LEIDING

VERCAMMEN EDDY	014/22 41 70	EDDY.VERCAMMEN@PI.BE
JEANNINE SIMONIS	014/59 31 65	JEANNINE.SIMONIS@PANDORA.BE
SCHELLENS LOUIS	014/54 90 16	LOUIS.SCHELLENS@PANDORA.BE

Kijk ook op www.Natuurpunt.be/Geel-Meerhout

Het Bermbeheersplan van de AWW Bekkens, een Geslaagd Project

Johan Asselberghs, Tim Polfliet

Deze winter werd de laatste hand gelegd aan het bembbeheersplan van de wachtbekkens van de Antwerpse Waterwerken (AWW). De Plantenwerkgroep van Afdeling Oude spoorweg heeft in de voorbije jaren heel wat tijd gependeed aan het systematisch inventariseren van deze waardevolle bemen om hun beheer beter op de natuurwaarden toe te spitsen.

In Samenwerking met Natuurpunt Studie kon vanuit de inventarisatiegegevens de bembtypes volgens de typologie van Zwaenepoel bepaald worden. Natuurpunt Studie ondersteunde de lokale werkgroep tevens bij het aanmaken van kaartmateriaal en de planning van het maaibeheer. Het uiteindelijk bembbeheersplan werd volledig door de actieve medewerkers van de lokale afdeling afgerond.

Van het eerste jaar af zal AWW de adviezen van de studie in de praktijk uitvoeren, een mooie zaak voor dit stukje natuur.

Bermen in degradatie

Aanleiding voor het uitvoeren van een bembefeersplan voor deze bermen was de opvallende achteruitgang van een aantal soorten die zich sinds enkele jaren duidelijk manifesteerde. Op stukken waar vroeger Knolsteenbreek overvloedig voorkwam werden de voorbije jaren slechts enkele exemplaren meer teruggevonden. Stroken bemb die enkele jaren geleden een ware bloemenzee vormden werden steeds meer door grassen gedomineerd.

Het bembefeersplan heeft aangetoond dat de maaibeurd die standaard vanaf 15 juni werd uitgevoerd nefast was voor de bloei en de zaadzetting van de bloeiaspect bepalende planten.

Als oplossing hiervoor is in het bembefeersplan voorgesteld om de bermen in een eerste maaibeurd later te maaien (15 juli), en het maaien over te slaan op de echt schrale stukjes met bijvoorbeeld veel Klein tasjeskruid en Vroege haver. Voor de ruigste delen van bekken 2 (het meest complexe bekken) is geöpteerd om een vroege maaibeurt in te voegen (1 juli) om zo de grassen wat extra in toom te houden terwijl andere planten zoals Margriet en Knoopkruid onder dit maairegime nog volop de kans krijgen om in juni en juli tot bloei te komen.

Ook voor de waterkant van de bekkenens is een voorstel tot beheer gefomuleerd in het beheersplan. Tot op heden werden de rietkragen met oa. Lisdodde op het einde van het seizoen (september-oktober) systematisch gemaaid. In het beheersplan stellen we een gefaseerd maairegime voor deze waterkanten voor waarbij er jaarlijks een stuk gemaaid wordt maar ook stukken riet en lisdodde in de winter kunnen blijven staan.

Voorzichtig herstel

Afgelopen twee jaar zijn de bermen van de AWW bekkens echter een stuk later gemaaid dan de traditionele maaibeurt van 15 juni. Reeds dit jaar zijn de resultaten hiervan te zien en is een voorzichtig herstel van de bermen op te merken. Door deze twee latere maaibeurten is de bloemenrijkdom van bijvoorbeeld bekken 1 dit jaar een stuk groter dan de voorbije jaren.

De grassen zijn dit jaar opvallend minder dominant, samen met de ruigtekruiden zoals bereklauw en fluitekruid die ook achteruit zijn gegaan. Dit is een zeer positieve evolutie. De bermen waren nog nauwelijks te herkennen in vergelijking met 2 jaar geleden toen ze geïntariseerd werden (de meeste soorten werden wel teruggevonden maar hun onderlinge verhoudingen (abundantie) zijn sterk gewijzigd). Opvallend is de toename van het knoopkruid, vlinderbloemigen en margriet. Op vele plaatsen is er een sterke kolonisatie met Grote ratelaar zichtbaar.

Uit deze vaststellingen kan besloten worden dat de vergrassing die aan de gang was niet zozeer met voedselaanrijking te maken had, maar eerder dat de nefaste maaidatum tussen 15 juni en eind juni-begin juli de oorzaak is van de vergrassing waarbij de kruiden op hun hoogtepunt geëlimineerd werden.

Deze positieve evolutie zal waarschijnlijk over enkele jaren toelaten om de voorgestelde vroege maaibeurt van 1-10 juni te vervangen door een latere maaibeurt in vanaf 15 juli.

Ook de resultaten van het niet gazonmaaien zijn mooi. Op de pekken waar tot vorig jaar een mooi gazonnetje te zien was hebben we nu een zee aan bloemen in de plaats.

Besluit

Na enkele jaren van degradatie wordt verwacht dat de AWW-bermen snel hersteld zullen zijn onder het nieuw voorgestelde beheer. De opvolging de komende jaren zal hierover uitsluitsel kunnen brengen.

Eerst zal echter de vergrassing verder teruggedrongen moeten worden waarna een nieuwe evaluatie een toekomstig beheer kan ondersteunen.

In ieder geval danken we de Antwerpse Waterwerken heel erg om rekening te willen houden voor met deze studie om zo de natuur buiten de reservaten ook een kans te kunnen geven.

FLO.WER Excursies 2004

Zondag 5 september: Wilgen detemineren.

Fietsexcursie, onder leiding van Arnout Zwaenepoel. Afspraak aan de kerk van Weert (deelgemeente Bornem), om 9h30. Wie zelf geen fiets meebrengt, kan ter plaatse een prima fiets huren. In dit geval wordt alleen gevraagd ten laatste op 6 augustus in te schrijven bij Dirk De Beer, ofwel telefonisch (03/244 01 64 (thuis) of 03/259 12 36 (werk)) ofwel via email (dirk.debeer@pih.provant.be). Wie een fiets heeft gereserveerd, dient op de dag van de excursie om 9h15 aanwezig te zijn aan het Streekmuseum de Zilverreiger, Scheldestraat 18 in Weert. Onkosten voor het huren van de fiets: €3.50, te regelen met Dirk.

Zondag 3 oktober: Adventievenexcursie in de Gentse Kanaalzone.

De Excusdie staat onder leiding van Filip Verloove. Afspraak om 9h30 aan de kerk van Oostakker.

Nieuwsbrief ZWAMMEN

4e jaargang, nr. 3
juli 2004

natuurpunt
Studie

Paddestoelenwerkgroep Natuurpunt

Momenteel zijn er in Vlaanderen 12 paddestoelenwerkgroepen van Natuurpunt actief. Zij organiseren talloze excursies waarbij aandacht besteed wordt aan educatie. De werkgroepen doen aan inventarisatie van gebieden. Deze gegevens worden systematisch ingevoerd op uurhokniveau (4 km x 4 km) of op kwartierhokniveau (1 km x 1 km). Deze gegevens kunnen op termijn gebruikt worden voor het samenstellen van een atlas. In Vlaams-Brabant werd in 2001 een atlasproject opgestart met ondersteuning van de provincie. Momenteel wordt naar 20 gemakkelijk herkenbare soorten die in bosgebieden voorkomen gekeken. U kan hier als vrijwilliger actief aan deelnemen. Nieuwe vrijwilligers zijn welkom: een handige brochure voor het herkennen en determineren van de soorten wordt gratis verspreid en er zijn talrijke cursussen voor beginners en educatieve wandelingen.

Informatie excursies, cursussen en atlasproject:

Roosmarijn Steeman
Natuurpunt Studie
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
015/ 29 72 11

Hans Vermeulen
Graatakker 11
2300 Turnhout
tel. 014 47 29 53

E-mailadres:

Hans.Vermeulen@natuurpunt.be

Roosmarijn.Steeman@natuurpunt.be

Sarcoscypha in Zuid West Vlaanderen

Christine Hanssens

Bij Mycologia Zuid-West -Vlaanderen hebben we met veel aandacht de bijdrage over Rode kelkzwammen in Vlaams Brabant gelezen en vinden het een uitstekend moment om mee te delen dat ze ook in het Kortrijkse groeien.

Evolutie van een populatie Krulhaarkelkzwammen (*Sarcoscypha austriaca*)

Onze eerste waarneming van de Krulhaarkelkzwam (*Sarcoscypha austriaca*) had plaats op het Provinciedomein De Gavers te Harelbeke op 29 maart 1990. Dan noteerden we een 14-tal ex. Naar aanleiding van deze vondst heeft Bernard Declercq, ascomycetenspecialist, een revisie gedaan van alle Belgische en Nederlandse verzamelingen en deze microscopisch gecontroleerd (zie verslag in “ Mededelingen gehouden op de 2de Vlaamse Mycologendag “ Deurne 8 mei 1993.) Net zoals uit de literatuur bekend is en wat ook in Vlaams Brabant waargenomen werd, vinden wij onze *Sarcoscypha*'s steeds op hout dat op een zeer vochtige bodem ligt. Veel van die liggende stammetjes zijn met Gewoon dikkopmos begroeid. Het toponiem Gavers komt regelmatig voor op oude stafkaarten en duidt telkens op moerassen of vochtige weiden. De bodem in dit gebied is rijk aan moeraskalk.

Onze tellingen op het Provinciedomein De Gavers:

Vindplaats	1	2	3	4	5	6	7	8
<i>IFBL-hok</i>	e2-23-44	e2-23-43	e2-23-44	e2-23-43	e2-23-43	e2-23-43	e2-23-43	e2-23-43
<i>Substraat</i>	Wilg	Els	Wilg	Wilg	Es	Wilg	Wilg	Wilg
Jaar	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal	Aantal	aantal
1990	14							
1993	10	3						
1994	31							
1995	15							
1997	47							
1998	95							
1999	61		13					
2000	84		30	1				
2001	233		20	2	17			
2002	660		24		38	1		
2003	582		11		15	2	3	3
2004	306		33		11	1		

De cijfers wijzen erop dat de Krulhaarkelkzwammen zeer sterk in aantal toegenomen zijn op de oorspronkelijke vindplaats en zich langzaam verder verspreiden.

Toch moeten we opmerken dat er in het domein nog verschillende vochtige tot zeer vochtige plaatsen met liggende wilgenstammen en takken voorkomen. Hier kunnen ze in principe ook groeien, toch doen ze het niet. Waarom ?

De Krulhaarkelkzwam werd ook één enkele maal gevonden op het Oud spoorwegtraject te Moen (e2-44-41) op 14 februari 2001. Dit is eveneens een zeer vochtig schaduwrijk terrein dat zich in vogelvlucht op 8 km van het Provinciedomein De Gavers bevindt.

Eerste waarnemingen van de Rode kelkzwam (*Sarcoscypha coccinea*) !

Op 8 januari 2003 vonden we deze soort op één enkele half ingegraven Wilgentak in het Natuurreservaat De Kleiputten te Kortrijk (e2-32-44), er waren slechts 4- ex . (Bernard Declercq heeft deze determinatie bevestigd).

Op 14 januari 2004 troffen we in het domein KULAK te Kortrijk (e2-33-33) 1 enkel prachtig en volgroeid ex. van de Rode kelkzwam eveneens op wilgenhout. Voor deze laatste waarnemingen was microscopische determinatie noodzakelijk; dit lukte met een minuscuul klein stukje .

De waarnemingen van Krulhaarkelkzwam uit het spoorwegtraject te Moen enerzijds en van Rode kelkzwam te Kortrijk anderzijds bevestigen het feit dat de sporen van deze soorten in de lucht aanwezig zijn en slechts ontwikkelen wanneer een biotoop aan zeer specifieke voorwaarden voldoet. Eén exemplaar of slechts enkele van die zwammetjes bieden nog geen zekerheid voor de start van een nieuwe populatie.

Met dank aan:

Frank, José, Lucrèse en Michel (Mycologia Zuid-West -Vlaanderen)

Najaarsprogramma Mycologia Zuid-West-Vlaanderen

Frank Vandendriessche

Maandelijkse tochten

1 september: Paddestoelen in het Prov. domein "de Gavers" te Deerlijk
Gids: Lucrèse Vannieuwerburgh
Afspraak: parking Oost (Deerlijk) om 13h30

6 oktober: Op zoek in het Prov. domein "het Veld" te Ardooië
Gids: José Vandeplancke
Afspraak: parking op het domein via Brugsesteenweg om 13h30

3 november: Paddestoelen in de omgeving Kulak te Kortrijk
Gids: Frank Vandendriessche
Afspraak: op de parking van de Kulak om 13h30

1 december: Winterpaddestoelen in het Provinciaal domein "Wallemote-
Wolvenhof" Izegem
Gids: José Vandeplancke
Afspraak: aan de (witte) kerk van Izegem Bosmolens om 13h20

Microscopie en determinatie van zwammen

Op woensdag 17 november en 15 december van 13h30 tot 16h30 in het Nec "de Steenoven" (hoek Schaapsdreef en St Denijseweg) te Kortrijk

Info: Frank Vandendriessche tel. 056/22 71 39

Dia avond: "Speurtocht in het rijk der zwammen"

Met een selectie prachtige dia's laat Michel Lagae ons kennis maken met de grote verscheidenheid aan kleur en vorm uit deze wonderde wereld, en hun biotoop waarin ze voorkomen.

-Vrijdag 17 september om 19h in het Nec. "de Steenoven" te Kortrijk einde voorzien om 22h.

-Inkom 2,5 Eur

Tentoonstelling

Op zaterdag 23 en zondag 24 oktober

In het Nec. "de Steenoven" hoek Schaapsdreef en St Denijseweg te Kortrijk.

Volgende thema's komen aan bod:

-Levenswijze en betekenis van zwammen in de natuur, folklore en gebruik van zwammen.

-Paddestoelen uit eigen tuin: door de bezoeker meegebrachte soorten (vers en goed verpakt) uit de tuin worden ter plaats of na verder onderzoek op naam gebracht. Namen en gegevens (verrassingen zijn niet uitgesloten !) worden u overgemaakt.

-Teelt van oesterzwammen: proeven en zelf kweken!

-Inkom gratis.

Basislespakket voor determinatie van paddestoelen

In een praktijkgericht programma brengen we paddestoelen op naam en maken we ons vertrouwd met de gebruikelijke termen via determinatie.

Vrijdag 24 september

- afspraak Nec "de Steenoven" – te Kortrijk van 19h tot 22h

- Kennismaking met paddestoelen-Levenswijze, vorm en voorkomen-Ecologie rond paddestoelen-Diavoorstelling

Vrijdag 1 oktober

- afspraak Nec "de Steenoven" – te Kortrijk 19h tot 22h

- Gebruik van flora en veldgids-Determinatie met veldkenmerken

- Presentatie van paddestoelen uit de tuin door de deelnemers

Zondag 3 oktober

- voormiddagexcursie in Kennedybos te Kortrijk – 9h tot 11h45

- Veldkenmerken en ecologie

Prijs deelname lesboekje inbegrepen:

7 euro voor leden Natuurpunt.

10 euro voor niet leden Natuurpunt.

Hoe inschrijven ?

Door overschrijving op rekeningnummer 738-0106620-39 van:

Mycologia Zuid-West-Vlaanderen

Beeklaan1

Kuurne

voor aanvang met vermelding :“Basislespakket determinatie paddestoelen”

voor telefonische informatie mag men steeds wenden tot Frank Vandendriessche (tel. 056/ 22 71 39).

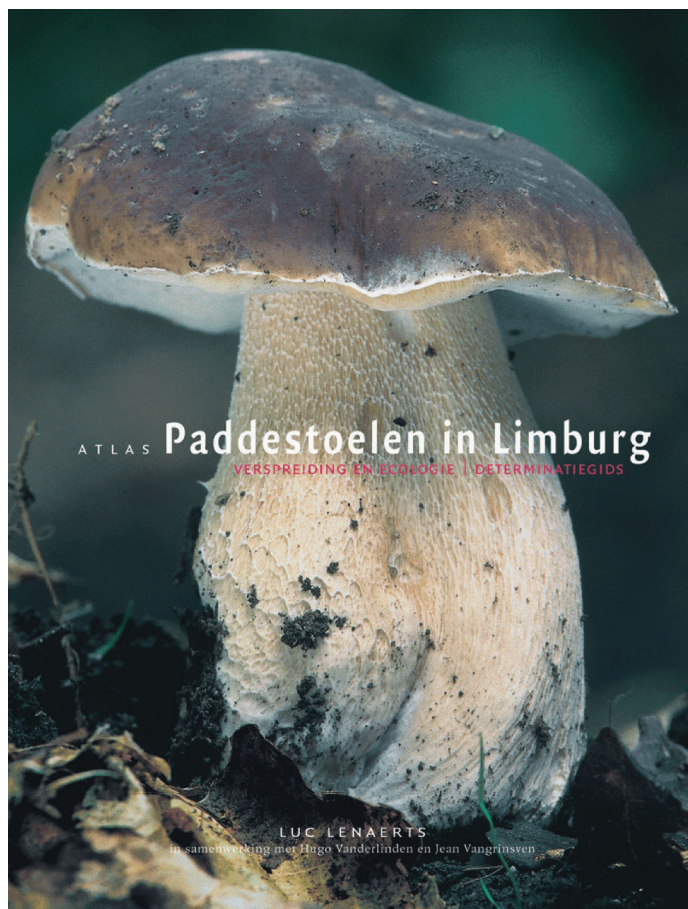
Atlas Paddestoelen in Limburg

Tim Polfliet

Sinds kort is de nieuwe Atlas van de Paddestoelen in Limburg uit. In deze 572 pagina's tellende atlas worden aan de hand van kaartjes en tekst de verspreiding van de paddestoelen in de provincie weergegeven. Dit alles is geïllustreerd met 440 prachtige foto's waardoor het ook een handig werk is om paddestoelen te leren kennen en herkennen.

Over een tijdspanne van meer dan 20 jaar verzamelde Luc Lenaerts en de medewerkers van Mycolim (de zwammenwerkgroep van LIKONA) meer dan 75.000 waarnemingen van in totaal 1578 paddestoelsoorten waaronder verschillende zeer

zeldzame of typisch Limburgse soorten.

De Atlas Paddestoelen in Limburg kan besteld worden bij de Natuur.Winkel

- via de website www.natuurpunt.be onder de rubriek winkel.
- Via mail op winkel@natuurpunt.be
- telefonisch op het nummer 014/47.29.56
- of in de Natuur.winkel, graatakker 11, 2300 Turnhout.

bestelcode: PLAEUR0007

Auteur: Luc Lenaerts

Titel:

Paddestoelen in Limburg, Atlas
Verspreiding en ecologie -
Determinatiegids.

Verkoopprijs : €38,89

Ledenprijs : €35,00

Overige Paddestoelenactiviteiten

Tim Polfliet, Tinneke Thijs

1 september, Bezoekerscentrum De Liereman. Cursus Paddestoelen.

Samenkomst 19h30, Bezoekerscentrum Landschap De Liereman. Einde voorzien omstreeks 22h30. Meer info is verkrijgbaar bij Luc Van Gompel 014/43 95 45

10 september, Afdeling De Wielewaal. Cursus Paddestoelen.

Samenkomst 20h, taverne Het Schaeckbert (bovenzaaltje). Einde voorzien omstreeks 23h. Meer info is verkrijgbaar bij Marc Vermeylen 03/481 94 79

11 september, Afdeling Holsbeek. Natuureducatieve wandeling Paddestoelen Dunbergbroek.

Samenkomst 14h, kerk van Holsbeek-Dorp (hoek Rotselaarsebaan/Gebr. Van Tiltstraat) (parking). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Jos Monnens 016/25 35 28

16 september, Afdeling Velpe-Mene. Cursus Paddestoelen.

Samenkomst 20h, Cultureel Centrum De Borre (zaal 3). Einde voorzien omstreeks 23h. Meer info is verkrijgbaar bij Esther Buysmans 016/46 23 36

19 september, De Buizerd. Cursus Paddestoelen.

Samenkomst 19h, t Roosje. Einde voorzien omstreeks 22h. Meer info is verkrijgbaar bij Kurt De Smet 051/30 06 73

22 september, Afdeling Voorkempen. Cursus Paddestoelen.

Samenkomst 20h, Cultureel Centrum Het Zonneputteke. Einde voorzien omstreeks 23h. Meer info is verkrijgbaar bij Frank Reusens 03/384 01 83

25 september, Afdeling Bovenschelde. Natuureducatieve wandeling rond het thema Paddestoelen Heilig-Geestgoed.

Samenkomst 14h, De Zoete Zonde. Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Eric Van Renterghem 09/230 86 68

25 september, Afdeling Antwerpen Noord. Natuureducatieve herfstwandeling rond het thema Paddestoelen Het Rood.

Samenkomst 14h30, Het Rood (hoek Biartlei/Streepstraat). Einde voorzien omstreeks 17h30. Meer info is verkrijgbaar bij Annie De Koninck 03/664 92 36

26 september, Afdeling Gent. Natuureducatieve wandeling rond het thema Paddestoelen Bruinbos en het Nerenbos.

Samenkomst 14h, Bruinbos (ingang). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Daniël Danhieux 09/228 06 12

26 september, Afdeling Grote Nete. Natuureducatieve wandeling rond het thema Paddestoelen Merodebossen.

Samenkomst 14h, Merodese Bossen (parking). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Julien De Groof 015/25 04 85

26 september, Afdeling Noorderkempen. Natuureducatieve wandeling rond het thema Paddestoelen Horendonkse Bossen.
Samenkomst 13h, kerk van Horendonk (hoek reveneind/Horendonk(straat). Einde voorzien omstreeks 16h. Meer info is verkrijgbaar bij Joris Pinseel 03/667 57 97

Vervolg kalender planten zie pagina 4

29 augustus, Afdeling Hechtel-Eksel. Natuureducatieve wandeling rond het thema Heide.
Samenkomst 14h, Vallei van de Zwarte Beek (hoek Oude Barrierstraat/Hoefstraat). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Johan Van den Bosch 011/73 12 79

29 augustus, Afdeling Aarschot. Natuureducatieve wandeling rond het thema Bloeiende heide 's Hertogenheide.
Samenkomst 14h, oude school SIMA (hoek Albertlaan/Leuvensestraat). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Luc Storms 016/50 12 13

4 september, Natuureducatieve herfstwandeling rond het thema Flora Mandelhoek en het Spoorwegdomein te Ingelmunster.
Samenkomst 14h, De Mandelhoek (ingang, langs het kanaal). Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Stefaan Verreu 056/21 12 15

5 september, Afdeling Wevelgem-Menen. Natuureducatieve wandeling rond het thema Geneeskrachtige kruiden Bergelenput.
Samenkomst 9h30, NEC De Rand (hoek Bergelenstraat/Rijksweg). Einde voorzien omstreeks 12h30. Meer info is verkrijgbaar bij Jozef Bruneel 056/41 52 90

5 september, Afdeling Maldegem-Knesselare. Natuureducatieve wandeling rond het thema Heide Drongengoed.
Samenkomst 9h, Drongengoed (hoek Westvoordestraat/Drongengoedweg). Einde voorzien omstreeks 12h. Meer info is verkrijgbaar bij Etienne Vanaelst 09/374 59 86

5 september, Afdeling Grote Nete. Natuureducatieve wandeling rond het thema Heide.
Samenkomst 14h, Bosmuseum Gerhagen. Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Herman Berghmans 014/84 16 04

11 september, Afdeling Affligem-Liedekerke. Natuureducatieve dagtocht rond het thema Planteninventarisatie Pamelse Meersen.
Samenkomst 9h, Sint-Niklaaskerk van Liedekerke (parking achterkant) (hoofdkerk).
Einde voorzien omstreeks 12h. Meer info is verkrijgbaar bij De Erik Block 053/68 35 88

26 september, Afdeling Boortmeerbeek. Natuureducatieve wandeling rond het thema Zaden en bessen Pikhakendonk.
Samenkomst 14h, kerk van Hever. Einde voorzien omstreeks 17h. Meer info is verkrijgbaar bij Frans Dhaenens 015/61 79 61

Een uitgave van
Natuurpunt,
vereniging voor
natuur en
landschap
in Vlaanderen

